

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
у Національному університеті «Одеська юридична академія»,
галузь знань 26 «Цивільна безпека» / К «Безпека та оборона»
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність» / К9 «Правоохоронна
діяльність»

Одеса
2025

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»,
протокол № 8 від 29 серпня 2025 р.*

Авторський колектив:

Мінченко Р. М. – заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор, проректор, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» (теми 1-2); <https://orcid.org/0000-0003-0926-2341>;

Сафончик О. І. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» (теми: 3-4); <https://orcid.org/0000-0001-6781-8219>;

Глиняна К. М. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» (завдання для самостійної роботи, питання для підсумкового контролю); <https://orcid.org/0000-0002-1778-1021>;

Шамота О. В. – доктор філософії, асистент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» (теми: 5-6, ТЕСТИ); <https://orcid.org/0000-0003-3335-9952>.

Рецензенти:

Волкова Н. В. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Діденко Л. В. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін та статистики Міжнародного гуманітарного університету.

С 34 Сімейне право : метод. реком. [Електронне видання] / Р. М. Мінченко, О. І. Сафончик, К. М. Глиняна, О. В. Шамота ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса, 2025. – 80 с. – Режим доступу: ... (Сер. «Навчально-методичні посібники»).

У методичних рекомендаціях містяться матеріали, що відповідають вимогам навчальної дисципліни «Сімейне право України». Методичні рекомендації містять програму навчальної дисципліни з методичними вказівками по кожній темі, плани практичних занять, питання для самостійної роботи здобувачів вищої освіти. У рекомендаціях наведено перелік рекомендованої літератури, яка може бути використана при підготовці до практичних занять, заліку, іспиту. Методичні рекомендації розраховані на здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників вищих юридичних навчальних закладів.

УДК 347.6

ВСТУП

У сучасній системі підготовки фахівців правоохоронних органів знання цивільного та сімейного права є невід'ємним компонентом професійної компетентності. Сімейне право, як провідна підгалузь національного права, має безпосереднє відношення до правоохоронної діяльності, оскільки регулює одну з найважливіших сфер суспільних відносин – сімейні. Захист прав та інтересів особистості, запобігання та протидія домашньому насильству, забезпечення виконання сімейно-правових зобов'язань, вирішення спірних питань опіки та піклування – все це становить значну частину практичної роботи правоохоронця.

Концептуальною основою правового регулювання сімейних відносин в Україні є Конституція України, що має вищу юридичну силу та містить норми прямої дії. Основним кодифікованим джерелом є Сімейний кодекс України, а тісний зв'язок із цивільним правом обумовлює необхідність врахування положень Цивільного кодексу України. Правозастосовна практика, зокрема Постанови Пленуму Верховного Суду, є ключовою для правильного розуміння та застосування цих норм у професійній діяльності.

Конституційно-правову основу регулювання сімейних відносин в Україні становлять норми Конституції України – акта найвищої юридичної сили. Основним спеціальним кодифікованим джерелом є Сімейний кодекс України, який детально регулює особисті та майнові відносини між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї. Тісна системна взаємодія сімейного права з цивільним обумовлює необхідність посилань на відповідні норми Цивільного кодексу України, особливо щодо правосуб'єктності, угод, представництва та спільної власності. Для коректного правозастосування необхідно також враховувати роз'яснення, що містяться у Постановах Пленуму Верховного Суду України.

Основне **завдання** вивчення дисципліни «Сімейне право України» для майбутніх правоохоронців полягає у формуванні системи знань та практичних навичок, необхідних для:

- ефективного реагування на правопорушення в сімейно-правовій сфері;
- надання кваліфікованих консультацій громадянам щодо захисту сімейних прав;

- правильного правового аналізу конфліктних ситуацій у сім'ї;
- взаємодії з органами опіки та піклування, судами та іншими суб'єктами у сфері захисту прав дитини та інших вразливих членів сім'ї;
- складання необхідних процесуальних документів.

Запропоновані рекомендації орієнтовані на активні форми навчання та містять методичні рекомендації, практичні завдання, кейси, тести та ділові ігри, що моделюють реальні ситуації в контексті правоохоронної діяльності. Підготовка до занять вимагає від здобувачів вищої освіти ретельного вивчення нормативно-правової бази, рекомендованої літератури та судової практики. Особлива увага приділяється формуванню вмінь:

- **тлумачити** сімейно-правові норми;
- **кваліфікувати** фактичні обставини справи щодо сімейних правовідносин;
- **визначати** оптимальні форми та способи захисту порушених прав;
- **складати** проекти відповідних документів (повідомлень, звернень, запитів тощо).

Метою дисципліни є комплексна підготовка фахівця правоохоронної системи, здатного застосовувати знання сімейного законодавства для забезпечення верховенства права, захисту інтересів сім'ї, дитини та окремої особистості в межах своїх повноважень.

В процесі дослідження зазначеної дисципліни використовуються загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, такі як: загальний діалектичний, формально-логічний, структурно-функціональний, системний, метод моделювання, формально-юридичний, порівняльно-правовий та деякі інші.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Факультет прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
 Спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність (4 сем.)»

Назва тем	Кількість годин			
	денна форма			
	усього	у тому числі		
		л	п	с.р.
Тема 1. Поняття сімейного права. Сімейне право України в ретроспективі	10	2	2	8
Тема 2. Шлюб за сімейним законодавством України	10	2	4	10
Тема 3. Припинення шлюбу	10	2	2	12
Тема 4. Особисті немайнові та майнові відносини подружжя	10	4	4	12
Тема 5. Правовий статус батьків та дітей в сім'ї	10	2	2	8
Тема 6. Форми влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування	10	2	2	10
Всього	90	14	16	60

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Поняття сімейного права. Сімейне право України в ретроспективі

Рекомендована кількість годин – 2 години.

Методичні вказівки

При визначенні місця сімейного законодавства у системі права необхідно насамперед враховувати особливості традиції приватного права в Україні, які полягають у співіснуванні і одночасному впливі в Україні Західної і Східної традицій приватного права. Це зумовило особливість українського цивільного права, яке полягає в тому, що інститути речового і зобов'язального права мають основою принципові положення римського права (як правило, в німецькій інтерпретації), в той час як сімейне і частково спадкове право тяжіють до Східної традиції. Ця особливість повинна бути врахована і у процесі правотворчості, і при тлумаченні та застосуванні норм цивільного права. Поки що цей чинник враховується недостатньо. У результаті, наприклад, через дискусії стосовно місця сімейного права у системі українського права, співвідношення ЦК і СК створюються додаткові перешкоди комплексному оновленню цивільного законодавства.

Для правознавства багатьох країн, що належали до так званої «соціалістичної» системи права, характерним було намагання виділити сімейне законодавство в окрему галузь, з прагненням надати останньому в перспективі статусу не складових частин права приватного, а самостійних галузей національного права. В Україні поділ права на приватне і публічне, а також віднесення сімейних відносин до сфери цивільно-правового регулювання досі залишається предметом дискусій.

У процесі вивчення даної теми слід звернути увагу, насамперед на питання про місце сімейного права в системі права України, яке належить до числа найбільш дискусійних. Особливої актуальності це питання набрало в умовах проведеної кодифікації цивільного та

сімейного законодавства. Радянська правова доктрина вважала, що сімейне право, створюючи єдину і чітку систему, входить в якості складової самостійної галузі в загальну систему права. У сучасній юридичній літературі склалося два основних підходи щодо визначення місця сімейного права в системі права і, відповідно, щодо галузевої приналежності відносин, які виникають між членами сім'ї: 1) сімейне право є підгалуззю цивільного права і, відповідно, сімейні правовідносини є різновидом цивільних; 2) сімейне право є самостійною галуззю права.

Специфіка предмету сімейного права обумовлена, перш за все, специфікою сімейних відносин, які на відміну від цивільних правовідносин, в більшості своїй, мають особистий і тривалий характер, виникають між фізичними особами, пов'язаними між собою певним сімейним статусом.

Метод сучасного сімейного права можна охарактеризувати як диспозитивно-імперативний метод регулювання, оскільки чинне сімейне законодавство України допускає укладення договору між членами сім'ї, якщо це не суперечить вимогам СК України, інших законів та моральним засадам суспільства. У той же час в чинному сімейному законодавстві збережено багато й імперативних засад регулювання сімейних відносин, зокрема, щодо обов'язку батьків утримувати дитину до досягнення нею повноліття і визначення мінімального розміру аліментів, щодо форми шлюбу тощо. Але проблема предмету та методу сімейного права має розглядатися з точки зору сучасного розвитку сімейних відносин в Україні та їх правової регламентації, виходячи із загальних тенденцій розвитку суспільства та права.

Говорячи про принципи сімейного права, слід враховувати загальні засади, тобто ті універсальні принципи, які є основою усього сімейного права України, визначаються у ст. 7 СК. Крім них, існують також додаткові принципи, на яких ґрунтуються норми окремих сімейно-правових інститутів: засади визначення правового становища подружжя, засади відносин батьків і дітей тощо. Слід зазначити, що у ст. 7 СК міститься досить широкий (але не вичерпний) перелік основних засад регулювання сімейних відносин.

Визначаючи поняття сімейних правовідносин, слід враховуючи те, що сімейні відносини, як уже зазначалось, практично поглинаються відносинами цивільними, котрими відповідно до ст. 1 ЦК є особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній

рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників, сімейні відносини можна визначити як особисті немайнові та майнові відносини, що виникають зі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, взяття дітей на виховання, встановлення опіки та піклування, і засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників.

Класифікація сімейних правовідносин викликає необхідність визначення поняття «сім'я». Треба одразу сказати, що це питання належить до числа вкрай дискусійних. Це пояснюється тим, що сім'я як соціальне явище має різноманітні прояви свого існування. У зв'язку з цим категорія сім'ї використовується різними науками – соціологією, демографією, психологією тощо. У зв'язку з цим потрібно надати ознаки сім'ї та сімейних правовідносин.

Розглядаючи питання про визначення поняття здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків потрібно враховувати, що реалізація сімейних прав може відбуватися фактичними або юридичними способами. При цьому доцільно визначити особливості здійснення сімейних правовідносин.

Підвищена увага учнів слід звернути на способи, прийоми аналізу і тлумачення норм сімейного законодавства. Доцільним є ілюстрація на семінарських, практичних заняттях даних способів і прийомів на прикладі конкретних життєвих ситуацій, винесених рішень судів і т.д.

Питання до теми:

1. Історичні витоки сімейного права України
2. Поняття та правова природа сімейного права України
3. Правове регулювання сімейних відносин
4. Поняття та види сімейних правовідносин.
5. Дефініція сім'ї: підстави виникнення та ознаки.

Завдання:

Порівняльний аналіз:

Порівняйте поняття та загальні засади сімейного права із сімейними традиціями та звичаями вашого регіону або культури. Розгляньте, як ці норми взаємодіють або конфліктують одна з одною і як це впливає на сімейні правовідносини. Які особливості сімейних правовідносин у національних меншин?

Літературний огляд:

Проведіть літературний огляд статей або книг, що розглядають загальні засади сімейного права та їхню еволюцію впродовж історії. Визначте ключові тенденції у розвитку сімейного права та обговоріть їхні наслідки.

Завдання 1.

1. З'ясуйте ступінь та лінію споріднення
 - 1) між батьком та сином;
 - 2) між двоюрідною тіткою та племінником;
 - 3) між троюрідним братом та сестрою;
 - 4) між прадідом та правнуком.

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Ревуцька І. Е. До питання поняття сім'ї в теорії сімейного права та за законодавством України та країн-членів ЄС. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2017. Вип. 46 (1). С. 59-62. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_46\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_46(1)_15)
2. Єрмоленко-Князева Л. С. Поняття сімейних правовідносин. *Науковий вісник Льотної академії. Серія : Економіка, менеджмент та право*. 2021. Вип. 3-4. С. 172-176. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sbfaseml_2021_3-4_22
3. Менджул М. Застосування принципів сімейного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 49-53. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2019_11_9
4. Кукса Т. В. Підстави виникнення сімейних правовідносин. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 389-391. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2017_1_88
5. Кожевникова В. О. Межі здійснення прав суб'єктів сімейних відносин. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С. 48-53. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppир_2016_15_14
6. Глиняна К. Порівняльно-правова характеристика сімейного права української та англійської правових систем. *Юридичний вісник*. 2018. № 3. С. 53-59. http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2018_3_10
7. Менджул М. В. Сутнісні ознаки принципів сімейного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2019. Вип. 58(1). С. 128-131. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2019_58\(1\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2019_58(1)_29)

8. Ходак С. М. Співвідношення законних інтересів та суб'єктивних прав у сімейному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2019. Вип. 59(1). С. 171-176. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2019_59\(1\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2019_59(1)) 38

9. Шевців Ю. М. Юридичний аналіз поняття «сім'я» та суб'єктів сімейних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 76(1). С. 201-207. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_76\(1\)](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_76(1)) 33

10. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : колективна монографія / Є. О. Харитонов та ін. ; за заг. ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонової, І. В. Давидової, О. І. Сафончик ; Нац. ун-т. «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2025. 508 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29932> ; DOI: 10.32837/11300.29932

Тема 2. Шлюб за сімейним законодавством України.

Рекомендована кількість годин – 4 години.

Методичні вказівки.

При вивченні теми «Шлюб за сімейним законодавством України» необхідно мати на увазі, що основні засади правового регулювання шлюбу в Україні закріплені в ст. 51 Конституції, яка встановлює, що сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Вона зацікавлена у зміцненні та стабільності шлюбу і тому здійснює контроль за його укладенням і припиненням та захищає лише шлюби, укладені в органах ДРАЦС. При цьому потрібно надати не лише визначення шлюбу, але й визначити його ознаки.

Говорячи про порядок укладення шлюбу, слід докладно дослідити такі питання, як: шлюбний вік, право на шлюб неповнолітніх осіб, визначити умови та перешкоди укладання шлюбу, особливості державної реєстрації шлюбу та її значення, порядок державної реєстрації шлюбу, взаємна обізнаність осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, про стан здоров'я, час та місце реєстрації шлюбу, а також заручини.

Розглядаючи питання про визначення поняття шлюбу, потрібно також враховувати, що відповідно до ст. 21 СК проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя, оскільки сімейне законодавство України визнає лише зареєстрований шлюб як факт, що породжує сімейні права та обов'язки. Водночас СК містить у собі певні розбіжності стосовно регулювання зазначених правовідносин, зокрема, ряд статей (наприклад, ст.ст. 74, 91 СК) закріплюють такі самі майнові права для осіб, що знаходяться у фактичних шлюбних відносинах, як і для подружжя (право спільної сумісної власності на майно, право на утримання, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними).

Слід зазначити, що у популярній літературі досить часто неправильно застосовують термін «цивільний шлюб», під яким розуміють фактичне проживання чоловіка і жінки однією сім'єю без реєстрації

шлюбу, проте в СК зазначені відносини називаються фактичними шлюбними стосунками. Крім того, цивільним шлюбом визнається шлюб, укладений з дотриманням певних вимог в органах РАЦС, у зв'язку з чим вживання терміна «цивільний шлюб» для регулювання фактичних шлюбних стосунків не є доцільним.

Говорячи про умови та перешкоди укладання шлюбу, слід враховувати, що під умовами укладення шлюбу слід розуміти обставини, наявність яких необхідна для того, щоб шлюб мав юридичну силу. В теорії сімейного права розрізняють позитивні та негативні умови укладення шлюбу. Наявність позитивних дає можливість укладення шлюбу, що ж стосується негативних (перешкоди), то саме їх відсутність дає таку можливість.

Юридичне оформлення шлюбу відбувається шляхом його державної реєстрації, яка має, як уже вказувалося, конститутивне (правостворююче) значення, бо тільки шлюб, зареєстрований у встановленому порядку, породжує правові наслідки. Державна реєстрація – обов'язковий елемент шлюбу, який встановлений для забезпечення стабільності відносин між жінкою та чоловіком, охорони прав та інтересів подружжя, їхніх дітей, а також в інтересах держави та суспільства (ч. 1 ст. 27 СК). З моменту реєстрації шлюбу виникають права й обов'язки чоловіка і жінки як подружжя.

Окрему увагу слід приділити сучасним проблемам визнання шлюбу недійсним. У СК передбачені три види недійсного шлюбу: 1) абсолютно недійсний шлюб – визнається недійсним без рішення суду (ст. 39 СК); 2) відносно недійсний – визнання шлюбу недійсним за рішенням суду (ст. 40); 3) можливість визнання шлюбу недійсним за рішенням суду (ст. 41). У зв'язку з чим слід обов'язковою надати характеристику кожного з видів.

При вивченні даної теми проблеми слід звернути увагу, що від визнання шлюбу недійсним слід відрізнити визнання шлюбу неукладеним. Якщо для визнання шлюбу недійсним суттєвим є відсутність фактичного складу позитивних умов його укладення або наявність хоча б однієї з негативних умов, то для визнання шлюбу неукладеним суттєвим є порушення самої процедури реєстрації шлюбу, а саме реєстрація його у відсутності нареченої (або) нареченого (ст. 48 СК). Тому треба чітко усвідомити різницю між цими поняттями, і правові наслідки цих положень з посиланням на СК України.

Питання до теми:

1. Порядок укладання шлюбу. Вимоги до осіб, які бажають укласти шлюб. Шлюбний вік. Право на шлюб неповнолітніх осіб.
2. Умови та перешкоди до укладання шлюбу.
3. Державна реєстрація шлюбу та її значення. Порядок державної реєстрації шлюбу. Обов'язкові документи необхідні для укладення шлюбу. Взаємна обізнаність осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, про стан здоров'я.
4. Підстави та порядок визнання шлюбу недійсним. Правові наслідки недійсності шлюбу. Правовий статус дітей, народжених у шлюбі, який пізніше був визнаний недійсним.

Завдання:

Дослідження судової практики:

Порівняйте рішення судових справ, пов'язаних із сімейними правовідносинами з теми, і з'ясуйте, як суди застосовують загальні заходи сімейного права в конкретних випадках. Здобувач вищої освіти повинен знайти приклади і аргументи з рішень судів, доповісти на практичному занятті, а колеги керуючись нормами закону мають розв'язати судову справу.

Задачі:

Задача 1. Богданов та Окунева подали заяву на реєстрацію шлюбу, яка мала бути проведена 20 квітня. Однак 10 квітня Богданов потрапив в автомобільну катастрофу. У зв'язку з цим за заявою Окуневої реєстрація шлюбу була перенесена на 12 квітня. Коли працівник органу ДРАЦСу прибув до лікарні Богданов не розмовляв, на запитання не реагував. За наполяганням Окуневої, яка була вагітною, шлюб було зареєстровано.

Проаналізуйте ситуацію.

Задача 2. 19-річна Юліанова та 16-річний Андрійв подали до суду заяву про надання їм права на шлюб у зв'язку з вагітністю Юліанової. Батьки Андрійва як його піклувальники надіслали суду свої заперечення щодо цього.

Проаналізуйте ситуацію.

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Карпенко Р. В., Александрова К. О. Актуальні питання добровільного вступу у шлюб: правові аспекти утворення сімейних правовідносин. *Право і суспільство*. 2021. № 6. С. 37-41. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2021_6_7
2. Герасимчук Л. Недійсність шлюбу за сімейним законодавством України та застосовність норм міжнародного приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 22-27. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2020_4_5
3. Алфьорова Т. М. Підстави та наслідки фіктивності шлюбу в сімейному праві України: перспективи вдосконалення. *Право і суспільство*. 2021. № 3. С. 25-30. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2021_3_6
4. Маньгора Т. В., Швець Л. Правове регулювання нетрадиційних форм шлюбно-сімейних відносин. *Інформація і право*. 2022. № 1. С. 156-168. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Infpr_2022_1_18
5. Євко В. Ю. Визнання шлюбу недійсним як захід відповідальності у сімейному праві. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ* 2017. Вип. 3. С. 164-172. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuds_2017_3_24
6. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : колективна монографія / Є. О. Харитонов та ін. ; за заг. ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонової, І. В. Давидової, О. І. Сафончик ; Нац. ун- т. «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2025. 508 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29932> ; DOI: 10.32837/11300.29932

Тема 3. Припинення шлюбу

Рекомендована кількість годин – 2 години.

Методичні вказівки

У процесі вивчення даної теми слід звернути увагу, насамперед на те, що в теорії сімейного права під припиненням шлюбу розуміється зумовлене настанням певних юридичних фактів припинення на майбутнє правовідносин, що виникли між подружжям з юридично оформленого шлюбу. Припинення шлюбу відрізняється від визнання його недійсним тим, що воно спрямоване на майбутнє, тоді як визнання шлюбу недійсним має зворотну силу і припиняє правові наслідки шлюбу з моменту його укладення. Згідно зі ст. 104 СК шлюб припиняється внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим чи внаслідок розірвання шлюбу. Це вичерпний перелік підстав припинення останнього.

Говорячи про припинення шлюбу, доцільно визначити його відмінність від визнання шлюбу недійсним.

За життя подружжя шлюб може бути припинений внаслідок волевиявлення одного чи обох із подружжя (опікуна недієздатних чоловіка, дружини) шляхом його розірвання (розлучення). Терміни «розірвання шлюбу» та «розлучення» розглядаються у теорії сімейного права і вживаються у правозастосовній практиці органів ДРАЦС та судів як синоніми.

Згідно з чинним законодавством шлюб може бути розірвано за постановою органу ДРАЦС або за рішенням суду. Можливість припинення шлюбу на підставі волевиявлення одного чи обох з подружжя є виявом принципу вільності укладення шлюбу, його розірвання та рівності подружжя. Оскільки укладення шлюбу здійснюється на вільних та добровільних засадах, ніхто не може бути примушений до збереження подружніх відносин, якщо втрачена їх основа. Тому правом пред'явлення позову про розірвання шлюбу СК наділяє обох з подружжя. Водночас потрібно визнати обставини, за яких шлюб не може бути розірваний жодним з подружжя. Розглядаючи питання порядку припинення шлюбу, потрібно докладно визначити особливості кожного з них – як адміністративного, так і судового.

Особливу увагу потрібно звернути на правові наслідки припинення шлюбу та їх класифікацію, яка надається в літературі. Правові наслідки розірвання шлюбу виявляються у припиненні особистих і майнових прав колишнього подружжя. Причому одні права припиняються відразу після розлучення, а інші можуть бути збережені або за бажанням одного з подружжя (наприклад, право на вибір прізвища), або в силу прямого припису закону. Так, відповідно до ч. 2 ст. 76 СК непрацездатна особа, яка потребує матеріальної допомоги, зберігає право на одержання утримання від колишнього чоловіка, колишньої дружини, якщо вона стала непрацездатною до розірвання шлюбу або протягом одного року від дня розлучення.

З розірванням шлюбу припиняється дія законного режиму майна подружжя, тобто режиму спільної сумісної власності, щоправда, за умови поділу майна, набутого дружиною і чоловіком за час шлюбу. Якщо ж такого поділу не було, то і після розлучення майно продовжує залишатися спільним з відповідним правовим режимом, оскільки воно було набуто за час шлюбу. До вимог розлученого подружжя про поділ спільного майна застосовується позовна давність тривалістю у 3 роки. З розірванням шлюбу перестає діяти передбачена СК презумпція згоди одного з подружжя на вчинення правочину щодо розпорядження спільним майном другим з подружжя. Для цього потрібна чітко висловлена згода другого власника майна, тобто розлученого чоловіка або розлученої дружини.

Після розірвання шлюбу припиняються і права, передбачені іншими галузями права, зокрема право на одержання одним із колишнього подружжя спадщини після смерті другого з них, право на пенсійне забезпечення у зв'язку з втратою годувальника тощо. Однак розірвання шлюбу, яке припиняє правовідносини між подружжям, не призводить до припинення правовідносин між батьками і дітьми.

Окрему увагу слід приділити питанням встановлення режиму окремого проживання подружжя. У СК вперше у сімейному законодавстві України використовується поняття «режим окремого проживання подружжя». Відповідно до ч. 1 ст. 119 СК цей режим встановлюється для подружжя судом у разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно.

Частина 2 ст. 120 СК закріплює такі найважливіші правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя: 1) майно, набуто в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважається

набутим у шлюбі; 2) дитина, народжена дружиною після спливу 10 місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка.

В сучасних умовах вважається, що режим окремого проживання подружжя слід вважати альтернативою розлучення. При цьому важливе значення має той факт, що встановлення режиму окремого проживання подружжя можливе і за наявності неповнолітніх дітей.

Питання до теми:

1. Припинення шлюбу внаслідок смерті одного з подружжя або у разі оголошення його померлим у встановленому законом порядку.
2. Розірвання шлюбу відділом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою подружжя, яке не має дітей.
3. Розірвання шлюбу відділом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою одного з подружжя які мають неповнолітніх дітей.
4. Розірвання шлюбу за рішенням суду.

Завдання:

Дослідження судової практики:

Порівняйте рішення судових справ, пов'язаних із сімейними правовідносинами з теми, і з'ясуйте, як суди застосовують загальні застави сімейного права в конкретних випадках. Здобувач вищої освіти повинен знайти приклади і аргументи з рішень судів, доповісти на практичному занятті, а колеги керуючись нормами закону мають розв'язати судову справу.

Порівняльний аналіз:

Складіть таблицю порівнянь щодо підстав, порядку та правових наслідків недійсності та розірвання шлюбу.

Задачі:

Задача 1. Ноткін пред'явив позов до Красицької про розірвання шлюбу, в якому вказував, що шлюб вони уклали 15 травня 2014 року, а в червні того ж року вони припинили шлюбні відносини через ненормальні відносини з відповідачкою і втручання в сімейне життя її матері.

Посилаючись на неможливість продовження шлюбних відносин, позивач просив шлюб розірвати.

Красицька пред'явила зустрічний позов про визнання шлюбу недійсним, обґрунтовуючи його тим, що у Ноткіна не було наміру створювати з нею сім'ю, бо вже в червні 2014 року він припинив з нею шлюбні відносини, задовольнившись пропискою у неприватизованій квартирі у м. Києві та вселенням у квартиру.

Вирішіть спір.

Задача 2. 15.07.2021 року районним судом було постановлено рішення про розірвання шлюбу між Короленко та Москвіною. У відділі ДРАЦС Короленко та Москвіна розірвання шлюбу не реєстрували. 15.09.2021 року Короленко помер.

Чи буде М. спадкувати після нього як його дружина?

Яке юридичне значення має рішення суду про розірвання шлюбу і реєстрація розірвання шлюбу у відділі ДРАЦС?

Задача 3. Петрови перебували у зареєстрованому шлюбі протягом п'яти років. Через два роки подружнього життя Петрова повідомила чоловікові, що вона вагітна. Однак замість того, щоб радіти дитині, він почав вимагати, щоб дружина зробила аборт. На питання, чому він не радий дитині, тільки відповідав «ще не час», «це завадить кар'єрі». Дізнавшись про намір залишити дитину, чоловік почав погрожувати дружині. Тоді Петрова подала до суду позов про розірвання шлюбу.

Чи підлягає позов задоволенню? Які підстави припинення шлюбу? Що повинен пояснити адвокат Петровій?

Задача 4. Громадянка Лисенко М. К. звернулася до суду з позовом про розірвання шлюбу. Вона зазначила, що через рік після народження другої дочки чоловік перестав дбати та матеріально забезпечувати сім'ю, не займається вихованням «дітей, не допомагає по домашньому господарству, вдома постійно влаштовує скандали. На судовому засіданні Лисенко К. К. заявив, що він кохає дружину і виправить свою поведінку. 7-річна та 15-річна дочки були проти розлучення батьків. Старша донька навіть погрожувала самогубством у разі розлучення.

Як має діяти суд? Чи є зазначені обставини підставою для розірвання шлюбу?

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Грицишина Л. В. Припинення шлюбу шляхом розірвання в сімейному праві України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 6. С. 34-37. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2020_6_9
2. Грицишина Л. В. Розірвання шлюбу з окремими категоріями осіб у сімейному праві України. *Університетські наукові записки*. 2020. № 5. С. 53-63. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2020_5_7
3. Дробицька М. Ю. Судовий порядок припинення шлюбу. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право»*. 2011. Вип. 15. С. 32-36. http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_pravo_2011_15_9
4. Войтенко Т. В. Зміна статі як підстава припинення шлюбу. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. Вип. 2. С. 20-25. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvppp_2015_2_6
5. Резникова М. О., Боровик К. В. Проблемні питання розірвання шлюбу в судовому порядку. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 61-65. http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpopr_2022_3_13
6. Грицишина Л. В. Припинення шлюбу шляхом розірвання в сімейному праві України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 6. С. 34-37. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pjuv_2020_6_9
7. Спектор О. М. Особливості розірвання шлюбу подружжям, яке має неповнолітніх дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2016. Вип. 41(1). С. 124-129. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_41\(1\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_41(1)_33)
8. Бичкова В. С. Кашперський Р. В. Докази у справах про розірвання шлюбу за спільною заявою подружжя, яке має дітей. *Цивільністична процесуальна думка*. 2015. № 1. С. 19-22. http://nbuv.gov.ua/UJRN/tsprv_2015_1_7
9. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : колективна монографія / Є. О. Харитонов та ін. ; за заг. ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонової, І. В. Давидової, О. І. Сафончик ; Нац. ун-т. «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2025. 508 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29932> ; DOI: 10.32837/11300.29932

Тема 4. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя

Рекомендована кількість годин – 4 години.

Методичні вказівки

У процесі вивчення даної теми слід звернути увагу, насамперед на те, що особисті немайнові правовідносини за участю подружжя – це врегульовані нормами сімейного права відносини з приводу особистих немайнових благ та інтересів осіб, що перебувають у шлюбі.

В основі особистих немайнових правовідносин подружжя є правовий статус кожного з подружжя. Під правовим статусом подружжя розуміється забезпечена законом можливість набуття і реалізації особистих і майнових прав подружжя з метою зміцнення сім'ї, виховання дітей і досягнення особистого щастя.

Слід враховувати, що з усього розмаїття відносин, що виникають у сім'ї

між подружжям, підлягають правовому регулюванню тільки ті, які на думку законодавця є найбільш важливими як для кожного із подружжя, членів його сім'ї, так і для суспільства в цілому.

Говорячи про особисті немайнові правовідносини подружжя, слід враховувати, що загальними засадами регулювання особистих немайнових відносин подружжя згідно зі ст. 7 СК є те, що вони здійснюються з урахуванням права на таємницю особистого життя подружжя, права кожного з них на особисту свободу та неприпустимість свавільного втручання будь-кого у їх сімейне життя, відсутності привілеїв чи обмежень кожного із подружжя за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, етнічного та соціального походження, місця проживання, за мовними та іншими ознаками. Тобто в основу регулювання особистих немайнових відносин покладено принцип рівності при набутті та здійсненні особистих немайнових прав та обов'язків жінки та чоловіка у шлюбі та сім'ї.

Необхідно також звернути увагу на те, що широке коло особистих немайнових відносин подружжя знаходиться поза межами права. В силу своєї делікатності та інтимності вони не піддаються зовнішньо-

му впливу, а відтак – і правовому регулюванню. Відносини любові, поваги, довіри неможливо врегулювати нормами права. Норми права можуть лише сприяти розвиткові відносин, що регулюються нормами моралі.

Характерним для особистих немайнових прав подружжя є те, що вони не мають економічного змісту. Іншими словами, вони не можуть бути точно оцінені в грошовому еквіваленті. Ці права належать кожному з подружжя незалежно від його особистого майнового стану.

Особисті немайнові права пов'язані з особою і є невід'ємними від неї. Їх неможливо продати, подарувати, передати будь-яким іншим чином. Водночас особисті немайнові права подружжя мають певні особливості порівняно з особистими немайновими правами, що становлять предмет цивільно-правового регулювання, які обов'язково потрібно розкрити.

Окрему увагу слід приділити видам особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. При цьому аналізуючи перелічені в главі 6 СК права та обов'язки подружжя, можна дійти висновку, що законодавець при їх визначенні враховує як загальні цивільно-правові положення щодо визначення особистих немайнових прав людини незалежно від шлюбу, так і закріплює порядок виникнення, здійснення та припинення таких прав та обов'язків у осіб, що перебувають у зареєстрованому шлюбі. Це можна пояснити тим, що кожному громадянину від народження або за законом належить певне коло особистих немайнових прав та обов'язків. Більшістю з таких прав особа володіє довічно. Укладення шлюбу суттєво не впливає на ці права. Вони продовжують належати кожному з подружжя як людині і громадянину.

До таких прав належать особисті немайнові права, передбачені книгою 2 ЦК: право на життя, право на охорону здоров'я, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність особистого життя, право на повагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних переговорів, телеграфної та іншої кореспонденції, право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості та інші особисті права. Деякі з цих прав з моменту реєстрації шлюбу одночасно є суб'єктивними сімейними правами кожного з подружжя. Такими правами є право на невтручання в особисте та сімейне життя (ст. 32 Конституції, ст. 270 ЦК), право на сім'ю (ст. 4 СК, ст. 291 ЦК).

Слід зазначити, що ряд норм, які регулюють немайнові відносини подружжя, є нормами-деклараціями, бо права, передбачені цими нормами, не можуть бути здійснені в примусовому порядку, застосування санкцій за порушення цих норм неможливе. Так, наприклад, спір подружжя про розподіл обов'язків в сім'ї чи про життя сім'ї, тобто з питань, що стосуються їх особистих відносин, за винятком питань виховання дітей та майнових питань, не може вирішуватися в примусовому порядку.

Питання до теми:

1. Поняття особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Класифікація особистих немайнових прав подружжя.

2. Право на материнство. Право на батьківство.

3. Право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності. Право дружини та чоловіка на фізичний та духовний розвиток.

4. Право подружжя на вибір та зміну прізвища. Право дружини та чоловіка на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї.

5. Обов'язок подружжя турбуватися про сім'ю. Право дружини та чоловіка на особисту свободу.

6. Поняття, види майнових прав подружжя

7. Режим спільного майна подружжя.

8. Режим роздільного майна подружжя

9. Шлюбний договір. Порядок укладення шлюбного договору. Форма шлюбного договору. Зміст шлюбного договору. Визнання шлюбного договору недійсним.

Завдання:

Дослідження судової практики:

Порівняйте рішення судових справ, пов'язаних із сімейними правовідносинами з теми, і з'ясуйте, як суди застосовують загальні засади сімейного права в конкретних випадках. Здобувач вищої освіти повинен знайти приклади і аргументи з рішень судів, доповісти на практичному занятті, а колеги керуючись нормами закону мають розв'язати судову справу.

Дослідження судової практики:

Порівняйте рішення судових справ, пов'язаних із сімейними правовідносинами з теми, і з'ясуйте, як суди застосовують загальні за-

сади сімейного права в конкретних випадках. Здобувач вищої освіти повинен знайти приклади і аргументи з рішень судів, доповісти на практичному занятті, а колеги керуючись нормами закону мають розв'язати судову справу.

Задачі:

1. Подружжя Звелікових більше 30 років прожили у шлюбі. Вони виростили двох синів та доньку, дали їм освіту, а потім Звеліков зішлювався з не іншою жінкою і пішов з сім'ї. Звелікова на поновлення подружніх стосунків сподівалася і подала заяву до відділу ДРАЦС про розірвання шлюбу. А потім звернулася до Звелікова з позовом про аліменти. У позовній заяві вона вказала, що їй 54 роки, вона ніде не працює, доглядає за онуками і ніяких коштів до існування не має. А Звеліков працює директором фірми і отримує 650 грн. на місяць.

Вирішіть справу.

2. Сухарева та Кравець вінчалися в церкві, але шлюб не склався і вони розійшлися. Сухарева через 8 місяців захворіла й стала інвалідом. Колишній чоловік сплачувати аліменти на її утримання відмовився.

Дайте юридичний аналіз наведеної ситуації.

Задачі:

Задача 1. Михальченко Олексій 25 квітня 2022 року звернувся до районного суду з позовом до Михальченка Олени про поділ спільного сумісного майна подружжя, в якому просив в порядку поділу майна визнати за позивачем право власності на квартиру; визнати за позивачем право власності та виділити в натурі земельну ділянку площею 0,0825 га, що розташована в СТ

«Тиша»; визнати за Михальченко Оленою право власності та виділити в натурі транспортний засіб «Тойота-Прадо», зареєстрований 27 листопада 2018 року на ім'я Михальченко Олексія.

13 червня 2022 року відповідач Михальченко Олена подала до районного суду зустрічну позову заяву про поділ спільного сумісного майна подружжя, в якій просила стягнути з Михальченка Олексія на її користь компенсацію вартості частки коштів в розмірі 50% від розміру внесків позивача до статутного фонду приватного підприємства «Оніка»; компенсацію 1/2 частини грошових коштів, які знаходились на депозитних рахунках позивача; земельну ділянку

площею 0.0825 га передати їй у власність; транспортний засіб «Тойота- Прадо», передати в особисту власність Михальченка Олексія; 1/2 частини квартири, яка зареєстрована на ім'я позивача передати в її особисту власність.

Рішенням районного суду визнано за Михальченко Олексієм та Михальченко Оленою право власності на 1/2 частину квартири за кожним. Визнано за Михальченко Олексієм право власності і виділено в натурі земельну ділянку, площею 0,0825 га, що розташована у садовому товаристві «Тиша». Визнано за Михальченко Оленою право власності на автомобіль «Тойота- Прадо». В іншій частині позову Михальченко Олені відмовлено.

Не погоджуючись з рішенням суду першої інстанції Михальченко Олена подала апеляційну скаргу, в якій просить скасувати рішення районного суду та ухвалити нове, яким задовольнити зустрічний позов Михальченко Олени.

Задача 2. У грудні 2022 року Омельченко Надія звернулася до суду з позовом, посилаючись на те, що з 23 серпня 2006 року вона перебувала з відповідачем у зареєстрованому шлюбі, від якого мають малолітнього сина – Івана, 2003 року народження. Рішенням районного суду від 21 грудня 2017 року шлюб між ними розірвано. У 2015 році, у період шлюбу, відповідно до ст. 121 Земельного кодексу України їм безоплатно з державної власності була передана земельна ділянка площею 0, 10 га для будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель. Правовстановлюючі документи на вказану земельну ділянку оформлені на ім'я відповідача – Омельченка Миколу та знаходяться в нього.

На цій земельній ділянці ними було розпочато будівництво жилого будинку, у будівництві якого вона брала участь своїми коштами. Вважаючи, що земельна ділянка набута подружжям у період шлюбу та на ній розпочато будівництво жилого будинку, тому вона є спільним сумісним майном подружжя. Також у період шлюбу вони придбали автомобіль

«Toyota Corolla», свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу на який видано на ім'я Омельченка Миколи. Позивачка просила визнати за нею право власності на 1/2 частку вказаних земельної ділянки й автомобіля та стягнути з відповідача на її користь грошову компенсацію вартості 1/2 частки автомобіля

Рішенням районного суду позов задоволено частково. Стягнуто з Омельченка Миколи на користь Омельченко Надії 19 851 грн. грошової компенсації вартості 1/2 частки автомобіля «Toyota Corolla». Визнано за Омельченко Миколою право власності на автомобіль «Toyota Corolla». У задоволенні решти вимог відмовлено.

Рішенням апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано та ухвалено нове рішення, яким позов Омельченко Надії задоволено в повному обсязі. Визнано за нею право власності на 1/2 частку земельної ділянки площею 0, 10 га для будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель. Стягнуто з відповідача на користь Омельченко Надії 19 851 грн. грошової компенсації вартості 1/2 частки автомобіля «Toyota Corolla».

Омельченко Микола звернувся до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ з касаційною скаргою.

Чи є підстави для задоволення касаційної скарги? Дайте юридичний аналіз ситуації.

Задача 3. Андріїв у 2014 році звернувся з позовом до Андрієвої про розірвання шлюбу і поділ набутого за час шлюбу майна, зокрема, автомобіля Ford-21063. Андріїва вважала, що ця машина не повинна включатися до складу спільного майна подружжя як подарована їй особисто, оскільки була виділена їй на роботі як передовику виробництва у 1992 році за пільговою ціною, що складала на той час одну четверту її реальної вартості.

Андріїв у суді пояснив, що кошти на оплату пільгової вартості автомобіля позичав у банку на своє ім'я і борг виплачувався ним. Андріїва запропонувала виплатити чоловікові половину сплаченої у 1992 році суми. Водійські права були лише у Андріїва.

Яке рішення має винести суд?

Задача 4. Петrenchко звернувся з позовом до своєї дружини про розірвання шлюбу і поділ майна, набутого в шлюбі, зокрема, акцій, зареєстрованих на ім'я дружини. На компенсацію Петrenchко не погоджувався, оскільки на його думку їх вартість значно зросла з 1993 року, коли вони були набуті. Дружина заперечувала проти поділу акцій і пояснила в суді, що інші акціонери теж проти прийняття її чоловіка як акціонера до товариства. Зваживши на пояснення дру-

жини та за відсутності іншої оцінки акцій, суд присудив Петренкові відшкодування половини вартості акцій за ціною їх набуття у 1993 році. Чи обґрунтованим є рішення суду

Задача 5. Подружжя Карпових розірвало шлюб у 2013 році, однак, продовжувало проживати спільно, вести спільне господарство, у 2017 році у них народилася донька. У 2019 році Карпова звернулася до суду з позовом до Карпова про поділ квартири, набутої в 2012 році, а також земельної ділянки, придбаної теж з чоловіком у 2015 році.

Суд відмовив в задоволенні вимоги про поділ майна, мотивуючи тим, що з моменту винесення рішення суду про розірвання шлюбу минуло більше трьох років. Чи обґрунтоване рішення суду? Вирішіть спір.

Задача 6. Максимів пред'явив позов до Драч про визнання права на 1/2 частину суми грошового вкладу. Позивач зазначив, що близько 35 років він перебував у фактичному шлюбі з сестрою відповідачки, вів з нею спільне господарство і на її рахунок в ошадкасі вносилися як її пенсія, так і її одержувана зарплата. Оскільки після її смерті свідоцтво про право на спадщину одержала відповідачка, позивач просив визнати за ним право на половину вкладу.

Задача 7. Костів та Липова уклали шлюб у 2005 році. У 2009 році за спільно зароблені кошти вони купили квартиру. З кінця 2010 року до кінця 2011 року Костів не проживав з своєю дружиною, не вів з нею господарства і на словах просив розлучитися.

На початку січня 2011 року Костів повернувся до Липової. У 2010 році Липова придбала меблевий гарнітур, а Костів – квартиру, куди й переїхало подружжя після примирення і перевезли з іншими речами гарнітур.

Квартиру, куплену ними в 2009 році, вони у січні 2014 року продали, і за кошти був зроблений вклад у банку на ім'я Костіва. У лютому Костів зняв гроші з вкладу (без відома дружини) і купив квартиру, зазначивши у договорі єдиним покупцем свою матір. Ще через півмісяця подружжя посварилося, і Костів звернувся з позовом про розірвання шлюбу і поділ майна.

Дайте юридичну оцінку ситуації.

Задача 8. Назаров звернувся з позовом до Назарової про покладення частини відшкодування боргу за договором позики. У судовому засіданні було встановлено, Назаров перебуваючи у шлюбі з Назаровою, у 2019 році позичив у Білоноса 90 000 гривень строком на 3 роки. Цього ж року між Назаровою та Філімоновим було укладено договір про відступлення права вимоги на отримання квартири, яке належало Філімонову на підставі договору про дольову участь у будівництві житла, укладеному із асоціацією «Світбуд».

За цим договором Назарова передала Філімонову 90 000 гривень. Через деякий час подружжя Назарових вирішило розлучитись. Назарова без відома чоловіка розірвала договір цесії і отримала назад від Філімонова 90 000 гривень.

Суд відмовив в задоволенні вимоги Назарова, мотивуючи своє рішення тим, що хоч на момент укладення договорів сторони й перебували в шлюбі, але могли кожен окремо укласти договори, розірвати їх, ці договори не мають правового режиму спільно набутого майна, тому вимоги Назарова про покладання на Назарову відшкодування частини позики Білоносу є незаконними.

Проаналізуйте законність винесеного рішення.

Задача 9. Нотова звернулась до Степанова з позовом про розірвання шлюбу і поділ спільного майна. До такого майна, на думку Нотової, зокрема, належали:

1. меблевий гарнітур;
2. вклад у банк у сумі 9 тис. грн. (5 тис.грн. Степанов вклав до укладення шлюбу, а далі поповнював вклад після одруження);
3. цегляний житловий будинок, побудований за час шлюбу на основі вдвічі меншого за площею, який належав Степанову до укладення шлюбу;
4. зарплати чоловіка за останні півроку, яку Степанов ще не отримав як і всі інші працівники підприємства, де він працював.

Нотова також вважала, що її особистою власністю є таке майно:

1. телевізор, куплений нею під час шлюбу за позичені у матері кошти.

Проти купівлі телевізора чоловік категорично заперечував, але надалі ним часто користувався.

2. норкова шуба, зі слів Нотової, подарована їй чоловіком на дружний день після весілля.

3. дача, яку вона успадкувала після смерті матері.

Нотова з 5 років подружнього життя 4 роки не працювала, перебуваючи на утриманні чоловіка, 2 з них займалася доглядом за дитиною, а останній рік працювала, отримуючи зарплату втричі більшу, ніж чоловік.

Натомість Степанов усі 5 років працював. За період шлюбу нічого не успадкував.

Як суд має поділити назване майно ?

Задача 10. За заявою Федоріва йому було виділено земельну ділянку для спорудження будинку. На наступний рік він зареєстрував шлюб з Власенко. Будівництво велося 10 років. В 2014 році будинок був прийнятий до експлуатації. Власником будинку було записано лише Федоріва.

В 2014 р. за договором купівлі-продажу було придбано автомобіль, власником якого також було зареєстровано лише Федоріва. На яке майно виникає режим сумісної власності подружжя, а на яке ні.

Задача 11. На весіллі Софія та Костянтин одержали як подарунки 70 000 гривень. За ці гроші була придбана на ім'я дружини квартира.

Через рік відносини між подружжям змінилися, у зв'язку з чим чоловік зажадав розподілу майна на рівні частини.

Батько Софії стверджував, що 2000 дол. США він подарував особисто дочці, а не їм обом, тому частка дочки має бути більшою.

Вирішіть спір.

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Красицька Л. В. Сімейні особисті немайнові права в національній доктрині приватного права. *Право України*. 2019. № 1. С. 120-135. http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2019_1_12

2. Парфентьев А. В. Поняття та правова природа особистих немайнових прав подружжя у сімейно-правовій доктрині. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. Вип. 3. С. 114-118. http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2022_3_19

3. Бондар І. Проблемні питання сімейних особистих немайнових прав у нотаріальних провадженнях. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 5-9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2018_10_2

4. Стефанчук Р. О. Система особистих немайнових прав фізичних осіб у сфері сімейних відносин: до питання вдосконалення. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2. С. 107-111. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2006_2_16

5. Драгомирова Ю. В. Право на материнство та батьківство як особисті немайнові права подружжя. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 21. С. 56-59. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2016_21_14

6. Олійник О. С. Основні тенденції розвитку колізійного законодавства щодо регулювання майнових та особистих немайнових відносин подружжя. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2010. Вип. 24. С. 118-121. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2010_24_24

7. Левківський Б. Особливості судового захисту окремих особистих немайнових прав подружжя. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2013. Вип. 4. С. 52-55. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2013_4_17

8. Лінік Є. П. Особисті немайнові права осіб, що проживають однією сім'єю без шлюбу, та подружжя: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник*

9. *Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. Вип. 72(1). С. 145-149. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_72\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_72(1)_26)

10. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : колективна монографія / Є. О. Харитонов та ін. ; за заг. ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонової, І. В. Давидової, О. І. Сафончик ; Нац. ун-т. «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2025. 508 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29932> ; DOI: 10.32837/11300.29932

11. Андрущенко Т. С. Сімейно-правовий договір: поняття та ознаки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4. С. 138-145. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2021_4_22

12. Байрачна М. І. Деякі аспекти майнових прав та обов'язків подружжя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2019. Вип. 55(1). С. 106-109. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2019_55\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2019_55(1)_26)

13. Боднар Т. В. Деякі проблемні аспекти здійснення та захисту майнових прав подружжя. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2020. Т. 27. № 1. С. 72-88. http://nbuv.gov.ua/UJRN/varpny_2020_27_1_5

14. Глиняна К. М. Договірне регулювання майнових правовідносин подружжя. *Часопис цивілістики*. 2013. Вип. 15. С. 89-94. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chas_2013_15_19

15. Гордєєва О. І. Шлюбний договір, як гарантія майнового права при розлученні подружжя. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2020. Вип. 35. С. 129-132. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sochumj_2020_35_59

16. Михальнюк О. В. Договори в сімейному праві України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 10. С. 84-91. http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2013_10_22

17. Поцелуйко А. І. Шлюбний договір як цивільно-правовий інструмент сімейно-правового регулювання подружніх майнових відносин. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Вип. 4. С. 135-144. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2016_4_14

18. Ткаченко Є. А. Майнові відносини подружжя в міжнародному сімейному праві: методологія регулювання. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Юридичні науки*. 2021. № 1. С. 120-126. http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2021_1_18

19. Ткаченко Є. А. Майнові відносини подружжя в міжнародному сімейному праві: методологія регулювання. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Юридичні науки*. 2021. № 1. С. 120-126. http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnjju_2021_1_18

20. Лучковський В. В. До питання про особливості захисту прав осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах у судовій практиці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2021. Вип. 64. С. 141-145. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2021_64_28

21. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : колективна монографія / Є. О. Харитонов та ін. ; за заг. ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонової, І. В. Давидової, О. І. Сафончик ; Нац. ун- т. «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2025. 508 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29932> ; DOI: 10.32837/11300.29932

Тема 5. Правовий статус батьків і дітей

Рекомендована кількість годин – 2 години.

Методичні вказівки.

При розгляді даної теми слід враховувати, що мати, батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. При цьому розірвання шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини.

Важливість даного положення обумовлюється насамперед тим, що батько і мати є законними представниками дитини (ст. 242 ЦК), а тому усі права дитини здійснюються опосередковано через батьків, або за їх участю. І тому, рівність прав та обов'язків батьків дозволяє у повній мірі, гармонійно врахувати інтереси дитини та задовольнити усі її потреби. Адже саме батьки мають можливість укласти правочини від імені та в інтересах дитини, захищати її права, вирішувати допустимість укладення певних правочинів самою дитиною в залежності від об'єму її дієздатності тощо. Загалом же батьківські права та обов'язки стосовно дитини виникають із моменту народження дитини і, за загальним правилом, продовжуються до досягнення нею повноліття, а за окремих умов, передбачених Главою 16 СК, ще довше.

В свою чергу, діти у яких є спільні батьки (або один з них) мають повне право вимагати від них належно виконувати свої батьківські обов'язки, самі повинні виконувати свої обов'язки по відношенню до батьків, успадковують майно своїх батьків нарівні з іншими дітьми народженими у шлюбі чи поза ним тощо.

При розгляді даної теми потрібно визначити порядок та особливості встановлення походження дитини як від матері, так і від батька; презумпції батьківства чоловіка матері дитини; визначення походження дитини від батька, матері при штучному заплідненні та імплантації зародка; визначення батьківства чоловіка, який не перебуває у шлюбі з матір'ю дитини; визначення походження дитини за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини; визнання батьківства та материнства в судовому порядку. Зв'язок, який виникає між батьками та дітьми, включає майнові та немайнові взаємні права

та обов'язки. Будується він на кровному походженні дітей від своїх батьків. Але для виникнення відповідних прав та обов'язків необхідна наявність юридичного складу, який включає не лише кровну спорідненість, але й посвідчення цього юридичного факту державним органом. Проте, це не означає, що батьками дитини не можуть бути записані інші особи, які набули батьківських прав та обов'язків, не перебуваючи в кровній спорідненості з дитиною.

Говорячи про судовий порядок визнання батьківства та материнства, слід враховувати, що за рішенням суду батьківство може бути визнано за умови відсутності зареєстрованого шлюбу між батьками дитини і відсутності заяви чоловіка до відділу ДРАЦС про запис його батьком. В такому випадку мати звертається з позовом до особи, яку вважає батьком, і кожна із сторін може порушувати клопотання про призначення судово-генетичної експертизи.

Окремо слід зупинитися на питаннях оспорування батьківства та материнства. Особа, яка записана батьком дитини відповідно до статей 122, 124, 126, 127 СК України має право оспорити своє батьківство, пред'явивши позов про виключення запису про нього як батька з актового запису про народження дитини. Батьківство спростовується судом у разі доведення відсутності кровного споріднення між особою, яка записана батьком, та дитиною. Оспорування батьківства можливе лише після народження дитини і до досягнення нею повноліття. При цьому доцільно визначити випадки, коли оспорити батьківство або материнство не є можливим.

В межах цієї теми необхідно приділити увагу питанням здійснення батьківських прав та виконання батьківських обов'язків, а також забезпечення права дитини з ілюстрацією конкретних прикладів.

Здійснення батьками своїх прав та виконання обов'язків має ґрунтуватися на повазі до прав дитини та її людської гідності. Батьківські права не можуть здійснюватися всупереч інтересам дитини. Відмова батьків від дитини є неправомірною, суперечить моральним засадам суспільства. Ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків є підставою для покладення на них відповідальності, встановленої законом. Так, стаття 164 СК України встановлює підстави, за наявності яких мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав.

Окремого дослідження вимагають питання майнових правовідносин батьків та дітей. Майнові правовідносини, які можуть вини-

кати між батьками і дітьми поділяють на дві групи: відносини батьків і дітей з приводу майна, що перебуває у сфері володіння сім'ї; аліментні зобов'язання батьків та дітей. При цьому потрібно окремо розглянути питання: права батьків і дітей на майно; роздільність майна батьків і дітей; право власності дитини на майно, призначене для її розвитку, навчання та виховання; право спільної сумісної власності батьків і дітей; права батьків та дітей щодо користування майном; управління майном дитини, а також використання доходу від майна дитини.

Питання до теми:

1. Підстави виникнення прав та обов'язків між батьками та дітьми. Здійснення батьківських прав та виконання батьківських обов'язків
2. Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків батьків та дітей.
3. Поняття, підстави, порядок, правові наслідки позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав.
4. Право спільної сумісної власності батьків і дітей. Права батьків та дітей щодо користування майном.
5. Огляд норм міжнародного законодавства щодо захисту особистих немайнових прав дітей у сімейних спорах

Завдання:

Дослідження судової практики:

Порівняйте рішення судових справ, пов'язаних із сімейними правовідносинами з теми, і з'ясуйте, як суди застосовують загальні заходи сімейного права в конкретних випадках. Здобувач вищої освіти повинен знайти приклади і аргументи з рішень судів, доповісти на практичному занятті, а колеги керуючись нормами закону мають розв'язати судову справу.

Задачі:

Задача 1. У липні 2018 року К. звернувся до суду з позовом до М. про оспорування батьківства та виключення запису його як батька з актового запису про народження дитини. Позивач зазначав, що з 17 січня 2007 році до 19 лютого 2014 року він перебував з відповідачкою у зареєстрованому шлюбі. 16 липня 2009 р. відповідачка народила доньку А., в актовому запису про народження та свідоцтві про на-

родження якої він зазначений як батько. У 2014 році від відповідачки йому стало відомо, що фактично батьком дитини є не він.

З огляду на викладене К. просив суд ухвалити рішення, яким виключити його батьківство по відношенню до А. та зобов'язати відділ реєстрації актів цивільного стану виключити запис про нього як батька з актового запису про народження дитини.

Рішенням районного суду позов задоволено. Рішенням Апеляційного суду рішення районного суду скасовано та ухвалено нове рішення про відмову в задоволенні позову. Апеляційний суд виходив з того, що спірні правовідносини регулюються Кодексом про шлюб та сім'ю України, а оскільки позивач пропустив річний строк позовної давності, передбачений ст. 56 цього закону, для оспорювання свого батьківства, то відсутні правові підстави для задоволення його позову.

Визначте особливості дії сімейного законодавства у часі. Чи законним є рішення апеляційного суду? Чи може бути у цьому випадку застосована позовна давність до спірних правовідносин.

Задача 2. А. звернулася до суду із позовом до Л., К. та В. про відібрання малолітньої дитини та відшкодування моральної шкоди. Позивачка зазначала, що перебувала у шлюбі з В., від шлюбу з яким має двох дітей: сина Ф., 2012 року народження, та дочку Р., 2014 року народження. Фактично шлюбні відносини між А. та відповідачем В. припинилися в серпні 2007 року та із цього часу вона із дітьми проживала окремо від В.

Згідно з рішенням К-го районного суду Полтавської області від 30 жовтня 2017 року шлюб між А. та В. розірвано, дітей залишено проживати з А. Після припинення шлюбно-сімейних відносин стосунки між нею та відповідачами Л. і К., які є дідом та бабою дітей, батьками її колишнього чоловіка В., значно погіршилися, спілкування відповідачів із дітьми негативно впливало на останніх.

На початку листопада 2022 року, на час шкільних канікул та тривалого карантину А. дозволила сину Ф. пожити в діда та баби, відповідачів Л. і К., у належному їм будинку, але після завершення карантину дитину позивачці не повернули. До часу звернення до суду Ф. продовжує мешкати у відповідачів, які доставляють його до школи та забирають із неї автомобілем. На неодноразові прохання А. повернути їй сина, висловлені по телефону, відповідачі не реагують,

продовжують утримувати дитину в себе. З урахуванням викладеного А. просила суд відібрати малолітнього Ф., 2022 року народження, від відповідачів Л. та К. за місцем його фактичного перебування та передати його матері, а також стягнути із відповідачів у солідарному порядку на її користь у рахунок відшкодування моральної шкоди 50 тис. грн.

В. звернувся до суду із зустрічним позовом, в якому просив суд усунути перешкоди щодо його участі у спілкуванні та вихованні малолітнього сина Ф., стягнути з А. на його користь моральну шкоду в сумі 100 тис. грн, визначити місце проживання малолітнього сина за місцем його проживання. В. зазначав, що протягом 2018–2022 років А. чинила йому перешкоди у спілкуванні із сином. Із цього приводу він звернувся до органу опіки та піклування, рішенням якого було встановлено часи для спілкування із сином, однак А. продовжувала перешкоджати йому в цьому. Відповідачка за зустрічним позовом не здатна в повному обсязі та належним чином виконувати покладені на неї обов'язки щодо виховання та розвитку сина Ф., оскільки значну частину свого часу приділяє дозвілля, часто відсутня за місцем свого проживання, залишає дітей на своїх батьків. У жовтні 2022 року син Ф. прийшов до В. та його батьків Л. і К. та висловив бажання мешкати з ними, а не з матір'ю. В. також указував, що у нього є можливість утримувати сина, оскільки він має стабільний прибуток, а на період його відряджень про дитину піклуються його батьки Л. і К.

Рішенням суду позов А. задоволено частково. Ухвалено відібрати малолітнього Ф., 2012 року народження, від Л., К. та В. за місцем його фактичного перебування й передати матері – А. У задоволенні вимог А. про відшкодування моральної шкоди відмовлено. У задоволенні зустрічного позову В. відмовлено.

Чи законне рішення постановив суд? У яких випадках учасники сімейних відносин мають право на відшкодування моральної шкоди?

Задача 3. 01.02.2013 року суд виніс рішення про розірвання шлюбу між Лорейко та Дробовою. У той же день Лорейко виїхав за кордон працювати за трудовим договором. 02.02.2014 року він повернувся і отримав судову повістку у справі про позбавлення батьківських прав і стягнення аліментів на користь сина Антона. У судовому засіданні 01.03.2014 року Лорейко дізнався, що Дробова народила 27.12.2013 року хлопчика Антона, батьком якого записано Лорейко. Розгляд

справи було відкладено до 15.03.2014 року, але 05.03.2014 року Лорейко загинув.

Дробова звернулася із позовом до суду про стягнення аліментів з батьків Лорейка на користь її сина Антона. Батьки Лорейко заперечували проти позову і проти визнання Антона спадкоємцем свого сина і звернулись до юриста за порадою.

Прокоментуйте ситуацію відповідно до положень Сімейного кодексу України.

Задача 4. Л. звернулась до К. з позовом про стягнення аліментів на сина М., оскільки К., хоча й не перебував у шлюбі з Л. та за спільною з нею заявою записаний батьком М., а коштів на утримання не дає.

К. пред'явив зустрічний позов про оспорування батьківства і зазначив, що на момент подання спільної заяви з Л. про добровільне визнання батьківства він не вважав себе батьком М., але зробив це на прохання Л. за грошову винагороду.

Л. в суді стверджувала, що К. дійсно є батьком її сина і визнав батьківство добровільно.

За висновком біологічної експертизи батьківство К. не заперечувалось. Суд задовольнив позов про оспорування батьківства, керуючись тим, що

Л. не змогла в суді підтвердити батьківства К.

Проаналізуйте правильність застосування судом норм матеріального права.

Задача 5. З 29.10.2019 року по 28.12.2022 року тривав шлюб між Галковою та Літуновим. 13.05.2020 року Галкова народила сина Микиту, батьком якого був записаний Літунов.

У січні 2013 року з листа Галкової до подруги Літунов довідався, що не є батьком дитини. 16.01.2023 року Літунов звернувся до суду з позовом про оспорування запису про батьківство. За ухвалою суду була призначена генетична експертиза, однак, Галкова чинила перешкоди і експертиза не була проведена. Натомість Галкова заперечувала проти позову і вважала, що її чоловік пропустив строк позовної давності для оспорування запису про батьківство.

Вирішіть спір.

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Лобанова Т. В. Розвиток правових засад щодо особистих немайнових прав і обов'язків дітей і батьків. *Наука та наукознавство*. 2012. № 4. С. 127-133. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NNZ_2012_4_16
2. Розгон О. В., Заїка О. С. Походження дитини як підстава виникнення прав та обов'язків батьків та дітей. *Вісник Харківського Національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право*. 2017. Вип. 23. С. 119-123. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPR_2017_23_34
3. Шамрук Н. Б., Кульок Д. М. Щодо особистих немайнових та майнових прав і обов'язків батьків та дітей у законодавстві України. *Науковий вісник Сіверщини. Серія : Право*. 2020. № 2. С. 40-49. http://nbuv.gov.ua/UJRN/shssl_2020_2_6
4. Лефтерова О. І. Колізійне регулювання визначення походження дитини, народженої в «міжнародному» шлюб. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Правознавство*. 2019. Т. 24. Вип. 2. С. 23-33. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_prav_2019_24_2_5
5. Лефтерова О. І. Міжнародно-правове забезпечення реалізації права дитини на інформацію про власне походження. *Правова держава*. 2019. № 33. С. 194-199. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2019_33_31
6. Розгон О. В. Колізійне регулювання встановлення походження дитини при застосуванні сурогатного материнства. *Альманах міжнародного права*. 2017. Вип. 17. С. 123-133. http://nbuv.gov.ua/UJRN/amp_2017_17_16
7. Резніченко С. В., Кирилук І. В. Підстави позбавлення батьківських прав. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2012. № 3. С. 100-102. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2012_3_38
8. Лапчевська О. Ф., Лапчевская Е. Ф. Чинне законодавство про поновлення батьківських прав та шляхи його удосконалення. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 1. С. 232-235. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pupch_2013_1_77
9. Шишка Р. Б. Цікаве дослідження особистих та майнових прав батьків та дітей. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 2. С. 165-166. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2015_2_34
10. Боднар Т. В. Управління майном дитини за Цивільним і Сімейним кодексами України (порівняльно-правовий аспект). *Право України*. 2022. № 2. С. 122-131. http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2022_2_11
11. Ватрас В. А. Батьки та діти як суб'єкти сімейних правовідносин. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 145-150. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2008_4_28

12. Воронов М. П. Майнові права дитини як самостійного суб'єкта сімейних правовідносин. *Сучасні питання економіки і права*. 2014. Вип. 1. С. 130-136. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sper_2014_1_28

13. Алексеева О. В., Калініченко А. П. Огляд норм міжнародного законодавства щодо захисту особистих немайнових прав дітей у сімейних спорах. *Наука і правоохорона*. 2019. № 1. С. 320-328. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2019_1_41

14. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : колективна монографія / Є. О. Харитонов та ін. ; за заг. ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонової, І. В. Давидової, О. І. Сафончик ; Нац. ун-т. «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2025. 508 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29932> ; DOI: 10.32837/11300.29932

Тема 6. Форми влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування

Рекомендована кількість годин – 2 години.

Методичні вказівки.

В Україні чинна низка законодавчих актів, які своїм завданням мають покращення становища та забезпечення реалізації прав дітей-сиріт та дітей, які залишились без батьківського піклування. При розгляді даної теми потрібно окремо зупинитися на питаннях захисту прав та інтересів дітей у випадках смерті батьків, позбавлення їх батьківських прав, обмеження батьківських прав, визнання батьків недієздатними, хвороби батьків, довгої відсутності батьків, ухилення батьків від виховання дітей або від захисту їх прав та інтересів, а також в інших випадках відсутності батьківського піклування.

Слід враховувати, що усиновлення відноситься до однієї із форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування поряд із встановленням опіки, піклування; передачею до прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому однією із основних засад державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування є сприяння усиновленню дітей, створення системи заохочення та підтримки усиновлювачів. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, повинні бути передані під опіку чи піклування, на усиновлення або влаштовані на виховання в сім'ї громадян (прийомні сім'ї), в будинки дитини, дитячі будинки, школи-інтернати, дитячі будинки сімейного типу на повне державне утримання.

СК регламентує умови, порядок і правові наслідки усиновлення, а також підстави і порядок його припинення, що дозволяє забезпечити права та інтереси як дитини, так і осіб, які бажають її усиновити. Усиновлення має наступні правові наслідки: 1) виникнення правових зв'язків між усиновлювачем та усиновленою дитиною, а також між усиновленою дитиною і родичами усиновителя; 2) припинення правового зв'язку усиновленої дитини з її батьками і іншими родичами за дійсним походженням.

Окремо слід зупинитися на питаннях: визначення усиновлення; особа, яка може бути усиновителем та усиновленою; згода дитини на усиновлення та усиновлення дитини без згоди батьків; порядок усиновлення; право на приховання факту усиновлення від дитини, яка усиновлена; нагляд за дотриманням прав дитини, яка усиновлена; правові наслідки визнання усиновлення недійсним; скасування усиновлення.

У відносинах опіки та піклування дитині створюються умови, найбільш наближені до життя у сім'ї і, тим самим, забезпечується належна турбота та виховання. Опіка та піклування регулюються цивільним, сімейним, адміністративним та цивільним процесуальним законодавством. Відносини опіки та піклування виникають з приводу доповнення відсутнього обсягу дієздатності фізичних осіб, а також виховання дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування. У зв'язку з чим рекомендується розглянути наступні питання: визначення та мета опіки та піклування над дітьми; порядок призначення опіки та піклування над дітьми; права та обов'язки піклувальника щодо дитини; припинення опіки, піклування над дитиною та звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

Окремо слід зупинитися на питаннях патронату та його відмінностях від усиновлення. Патронат над дітьми є однією з форм влаштування на виховання дитини-сироти або дитини, яка залишилася без батьківського піклування. У відносинах патронату орган опіки та піклування передає дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, на виховання у сім'ю іншої особи (патронатного вихователя) до досягнення дитиною повноліття, за плату.

У зв'язку з чим рекомендується розглянути наступні питання: договір про патронат; згода дитини на проживання у сім'ї патронатного вихователя; плата за виховання дитини; обов'язки патронатного вихователя; припинення договору про патронат.

Питання до теми:

1. Захист прав та інтересів дітей у випадках смерті батьків, позбавлення їх батьківських прав, обмеження батьківських прав, визнання батьків недієздатними, хвороби батьків, довгої відсутності батьків, ухилення батьків від виховання дітей або від захисту їх прав та інтересів, а також в інших випадках відсутності батьківського піклування.

2. Діяльність органів опіки і піклування з виявлення та влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування.
3. Визначення усиновлення. Порядок усиновлення.
4. Недійсність усиновлення. Правові наслідки визнання усиновлення недійсним.
5. Скасування усиновлення. Правові наслідки скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.
6. Визначення та мета опіки та піклування над дітьми. Порядок призначення опіки та піклування над дітьми.
7. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини.
8. Припинення опіки, піклування над дитиною. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

Завдання:

Дослідження судової практики:

Порівняйте рішення судових справ, пов'язаних із сімейними правовідносинами з теми, і з'ясуйте, як суди застосовують загальні заходи сімейного права в конкретних випадках. Здобувач вищої освіти повинен знайти приклади і аргументи з рішень судів, доповісти на практичному занятті, а колеги керуючись нормами закону мають розв'язати судову справу.

Задачі:

1. У 2021 році Городенко звернулась до відділу освіти з проханням влаштувати її річну доньку до будинку дитини у зв'язку із тяжким матеріальним становищем строком на два роки. Батько дитини помер. Мати час від часу навідувала доньку, але через півроку поїхала працювати за кордон. Коли вона повернулась у 2023 році, їй повідомили, що її доньку усиновили ще наприкінці 2022 року, оскільки адміністрація будинку дитини дала на це згоду. Відділ освіти за місцем знаходження будинку дитини підготував висновок про доцільність усиновлення дитини і можливість бути усиновлювачами подружжя Лаврів. Після усиновлення дитина переїхала на проживання до усиновлювачів в іншу область. Щодо місця проживання дитини на даний час в суді та будинку дитини Городенко не повідомили, пояснивши, що діє таємниця усиновлення.

Городенко звернулась за порадою до адвоката. Проаналізуйте ситуацію.

2. Незаміжня 14-річна Сказко народила дитину. Через рік вона зареєструвала шлюб з Поповим, який того ж року усиновив її дитину. Свою згоду на усиновлення доньки Сказко висловила усно в судовому засіданні. Через три роки фактичний батько дитини Настенко звернувся до Попова з позовом про оспорування запису про батьківство, заявивши, що нічого не знав про народження доньки. Дитина про усиновлення не знала і вважала Попова своїм рідним батьком.

3. Подружжя Бересів усиновило 3-х місячну дитину, яка знаходилася у медичній установі охорони материнства і дитинства. Суд мотивував своє рішення тим, що баба і дід дали згоду на усиновлення онучки в судовому засіданні, неповнолітня мати дівчинки Самійленко наразі знаходиться на лікуванні у зв'язку із тимчасовим психічним розладом здоров'я. Головний лікар тієї установи, де лікувалась Самійленко, засвідчив її відмову від дитини. Відділ освіти за місцем знаходження медичної установи охорони материнства і дитинства надав висновок про доцільність усиновлення, але медична установа, де перебувала дитина, проти усиновлення заперечувала.

Проаналізуйте законність та обґрунтованість судового рішення.

4. Подружжя Грачів розірвали шлюб, їх 5-річний син Андрій залишився проживати з матір'ю. Батько після розлучення із сином не спілкувався, не навідував, матеріально не підтримував. Через рік Грачова зареєструвала шлюб із Назаровим. Назаров усиновив хлопчика. Ще через два роки Грачова посварилась із Назаровим і, не розірвавши з ним шлюб, повернулась до свого колишнього чоловіка Грачова. Натомість до Назарова звернулась із позовом про стягнення аліментів на утримання сина Андрія. Назаров подав зустрічний позов про визнання усиновлення недійсним, оскільки Грачов не давав згоду на усиновлення дитини.

Суд задовольнив позов Грачової і відмовив Назарову, посилаючись на статтю 219 Сімейного кодексу України.

Проаналізуйте ситуацію.

5. У 2010 році Ясінський усиновив 6-річного хлопчика. Через чотири роки Ясінський помер, а його дружина, яка не була усиновлювачем, продовжувала фактично виховувати дитину. Орган опіки та піклування звернувся до суду з позовом про визнання усиновлення недійсним, оскільки не було письмової згоди дитини на її усиновлення, а згода дружини Ясінського на усиновлення ним дитини не була нотаріально засвідчена.

Вирішіть спір.

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Мамай І. В. Щодо співвідношення правового регулювання відносин опіки та піклування нормами цивільного та сімейного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 11(1). С. 198-200. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_11\(1\)_58](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2014_11(1)_58)
2. Падун Є. В. Нормативно-правове регулювання інституту прийомного виховання в сімейному законодавстві України. *Юридична наука*. 2015. № 9. С. 33-38. http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_10_6
3. Стефанчук М. О. Окремі особливості правосуб'єктності усиновлювачів як учасників сімейних. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Право*. 2014. Вип. 2. С. 249-255. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_pr_2014_2_50
4. Ковальова І. О. Обов'язок по утриманню фактичних вихователя та вихованця у сімейному праві України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2012. Вип. 4. С. 199-207. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2012_4_27
5. Сердечна І. Л. Сімейні права та обов'язки фактичного вихователя та дитини. *Університетські наукові записки*. 2016. № 4. С. 38-44. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2016_4_7
6. Розгон О. В. Щодо сутності категорії «відмова від дитини» в сімейному праві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2016. Вип. 40(1). С. 79-82. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_40\(1\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2016_40(1)_19)
7. Мельник О. Зміст особистого немайнового права усиновленої дитини на належне сімейне виховання. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 85-90. http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2017_2_16
8. Конончук Н. М. Набуття дитиною сімейно-правового статусу у разі позбавлення її батьківського піклування. *Журнал східно-європейського права*. 2015. № 12. С. 82-85. http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2015_12_15
9. Токарчук Л. М. Дитячий будинок сімейного типу: питання правового регулювання. *Правова держава*. 2019. № 34. С. 64-69. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2019_34_11
10. Єфремова І. О. Заходи відповідальності усиновлювача в сімейному праві. *Європейські перспективи*. 2018. № 3. С. 89-96. http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2018_3_17

11. Тімуш І. С., Тімуш Д. І. Поняття та проблематика прийомного виховання у сімейному праві України. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 4. С. 146-150. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2018_4_21

12. Худяк В. О., Фуксман Д. М., Головка О. М. Походження дитини та таємниця усиновлення: інформаційно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2020. № 2 (3). С. 241-248. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2020_2\(3\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2020_2(3)_38)

13. Мельник О. В. Право усиновленої дитини на інформацію про власне походження. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 20. С. 131-135. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chas_2016_20_29

14. Сімакова С. І., Малишко І. В. Міжнародно-правове регулювання соціального захисту безпритульних та бездоглядних дітей в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 76(1). С. 60-66. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_76\(1\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_76(1)_11)

15. Сімейні (родинні) цінності перед викликами гібридної війни: правові проблеми : колективна монографія / Є. О. Харитонов та ін. ; за заг. ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонової, І. В. Давидової, О. І. Сафончик ; Нац. ун-т. «Одес. юрид. акад.». Одеса : Фенікс, 2025. 508 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29932> ; DOI: 10.32837/11300.29932

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Поняття сімейного права. Сімейне право України в ретроспективі

Рекомендована кількість годин – 8 годин.

Питання до теми:

1. Проблема визначення місця сімейного права в системі права.
2. Сімейне право та норми моралі. Сім'я як об'єкт правової охорони.
3. Підстави створення сім'ї.
4. Право особи на сім'ю.
5. Проблемні питання застосування сімейно-правових норм. Дія сімейного законодавства у часі.

Завдання 1. Назвіть особливості реалізації неповнолітніми батьками своїх батьківських обов'язків, посиляючись на норми Сімейного кодексу України.

Завдання 2. Порівняйте терміни «сім'я», «родина», «шлюб», «своєцтво».

Завдання 3. Випишіть приклади актів сімейного законодавства і розташуйте їх за юридичною силою.

Завдання 4. Розкрийте моральні засади суспільства, яким не повинні суперечити підстави створення сім'ї.

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Шусть М. С., Поліщук М. Г. Проблема визначення місця сімейного права в системі права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2021. Вип. 67. С. 106-109. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2021_67_23
2. Ходак С. М. Зловживання інтересом у сімейному праві. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права*

імені Короля Данила Галицького. Серія : Право. 2022. № 13. С. 172-183. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2022_13_22

3. Труба В. І. Про сумісність приватного і публічного інтересів у сімейному праві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 434-440. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_57_67

4. Піддубна В. Ф. Прикладний характер юридичних фактів в сімейних правовідносинах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. Вип. 69. С. 122-126. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_69_23

5. Явор О. А. Факти-стани в сімейному праві України як елемент фактичного складу. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 20. С. 24-37. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2019_20_6

6. Єфремова І. О. Обмеження сімейних прав. *Наше право*. 2019. № 2. С. 177-182. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2019_2_30

7. Черняк Ю. В. Визнання та виконання іноземних судових рішень із міжнародних сімейних спорів: світовий досвід уніфікації норм права та деякі питання судової практики. *Право України*. 2020. № 6. С. 189-205. http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_6_13

8. Копельців-Левицька Є. Д. Право на повагу до приватного і сімейного життя ст. 8 Конвенції про захист прав і основоположних свобод. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2018. Вип. 49(2). С. 197-201. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2018_49\(2\)_49](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2018_49(2)_49)

9. Явор О. Державна реєстрація юридичних фактів у сімейному праві: проблеми теорії і практики. *Evropský politický a právní diskurz*. 2015. Sv. 2, Vyd. 4. С. 328-333. http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2015_2_4_54

Тема 2. Шлюб за сімейним законодавством України

Рекомендована кількість годин – 10 години.

Питання до теми:

1. Порядок укладання шлюбу. Вимоги до осіб, які бажають укласти шлюб. Шлюбний вік. Право на шлюб неповнолітніх осіб.

2. Умови та перешкоди до укладання шлюбу.

3. Державна реєстрація шлюбу та її значення. Порядок державної реєстрації шлюбу. Обов'язкові документи необхідні для укладення шлюбу. Взаємна обізнаність осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, про стан здоров'я.

4. Підстави та порядок визнання шлюбу недійсним. Правові наслідки недійсності шлюбу. Правовий статус дітей, народжених у шлюбі, який пізніше був визнаний недійсним.

Задачі:

1. Натова та Попов зареєстрували шлюб. Через два роки, навчаючись у ВУЗі в іншому місті, Попов познайомився з Онишко і теж зареєстрував з нею шлюб. Ще через рік Натова народила дитину. Оскільки Попов матеріально не допомагав, вона звернулась до суду з позовом про стягнення аліментів на утримання дитини.

Натомість Онишко звернулась із заявою до ДРАЦСу за місцем свого проживання про анулювання актового запису про шлюб Попова та Натової, зазначивши, що вони фактично припинили шлюбні відносини і їх шлюб уже три роки є недійсним. Проаналізуйте ситуацію.

2. Соловій та Романів зареєстрували шлюб. Через деякий час Соловій дізнався, що дружина має двох дітей від попереднього шлюбу. Соловій звернувся до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним за підставою відсутності його вільної згоди на укладення шлюбу з Романів.

Проаналізуйте ситуацію.

3. Таврій зареєстрував шлюб зі Солодченко. Через рік він звернувся до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним за підставою його фіктивності. Свої позовні вимоги він мотивував тим, що Солодченко уклала шлюб з корисливих мотивів. Зокрема, вона не бажає працювати і вимагає від Таврія її повного утримання. Народження дитини Солодченко теж не бажає.

Вирішіть спір.

4. Зареєструвавши шлюб, через деякий час Костюк з'ясувала, що до реєстрації шлюбу її чоловік спільно проживав з іншою жінкою, має з нею спільних малолітніх дітей. Вона звернулась до органу ДРАЦСу із заявою про анулювання актового запису про її шлюб з Костюком.

Які дії має вчинити орган ДРАЦСу ?

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Ревуцька І. Е. Поняття шлюбу в теорії сімейного права та за законодавством України і країн-членів ЄС: сучасні тенденції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2017. Вип. 27. С. 64-68. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_27_19
2. Сафончик О. І. Теоритичні аспекти шлюбно-сімейних правовідносин. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 21. С. 28-31. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chas_2016_21_8
3. Нікітюк О. М. Проблеми правового регулювання сепарацій у сімейному праві України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2016. Вип. 2(1). С. 89-92. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_2\(1\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_2(1)_23)

Тема 3. Припинення шлюбу.

Рекомендована кількість годин – 12 годин.

Питання до теми:

1. Припинення шлюбу внаслідок смерті одного з подружжя або у разі оголошення його померлим у встановленому законом порядку.
2. Розірвання шлюбу відділом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою подружжя, яке не має дітей.
3. Розірвання шлюбу відділом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою одного з подружжя які мають неповнолітніх дітей.
4. Розірвання шлюбу за рішенням суду.

Завдання:

Порівняльний аналіз процедур розірвання шлюбу в Україні:

Порівняйте процедури розірвання шлюбу за різними підставами (розірвання за згодою, розірвання у зв'язку із зрадою тощо). Які основні вимоги та етапи цих процедур? Які юридичні аспекти різниці між ними?

Вплив аліментів на процедуру розірвання шлюбу:

Дослідіть, як аліменти можуть впливати на процедуру розірвання шлюбу в Україні. Як вони враховуються при розгляді справи про розірвання шлюбу, і чи можуть вони бути однією з підстав для розірвання?

Процедура розірвання шлюбу внаслідок невірності:

Розгляньте процедуру розірвання шлюбу через зраду або невірність. Які юридичні аспекти пов'язані з доведенням таких випадків? Як рішення суду може вплинути на права сторін, включаючи поділ майна та питання про аліменти?

Особливості розірвання шлюбу для іноземців:

Розгляньте процес розірвання шлюбу для іноземців, які проживають в Україні. Які юридичні аспекти виникають при цьому? Як регулюється поділ майна, аліменти та опіка над дітьми для іноземців у випадку розірвання шлюбу?

Задачі:

1. Після двох років перебування у фактичних шлюбних відносинах Коломієць Р. О. та Пилипова І. М. подали до органу реєстрації актів цивільного стану заяву про реєстрацію шлюбу. Після одруження чоловік отримав підвищення по службі. Звичайно, дружина не була проти цього, єдине, що їй не влаштовувало – це періодичні відрядження. Спочатку було важко, коли чоловіка постійно не було вдома, але з часом Пилипова звикла. Одного разу до Пилипової мри їхала її подруга Онопрієва Г. І. Дізнавшись про стосунки подружжя, вони порадила, що краще буде їм встановити режим окремого проживання. Оскільки Пилиповій нічого не було відомо про цей режим, вона звернулася до юридичної консультації.

Яку консультацію має надати адвокат Пилиповій? Які підстави ти правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя? Які переваги та недоліки має цей режим, порівняно зі шлюбом?

2. 12 травня 2008 року було укладено шлюб між Чайковою А. Г. та Голованям А. Ф. Головань – геолог, тому у вересні 2012 року його було направленні у службове відрядження. З того часу протягом року про нього не було ніяких відомостей. Коли його бачили співробітники вос-

танне, геолого-розвідувальна партія, до якої він належав, займалась пошуком нафти у гірському районі поблизу району військових дій. З метою отримання допомоги на утримання неповнолітньої дитини та відшкодування шкоди, оскільки він зник під час перебування у службовому відрядженні, Голованя А. Ф. було визнано безвісно відсутнім.

Але 20 січня 2014 року він з'явився і повернувся у сім'ю. Як мають діяти Чайкова та Головань, щоб поновити шлюб? Що слід обов'язково враховувати при вирішенні цього питання?

3. Шлюб, укладений між Ворошиловою З. В. та Коноваловим С. М. було розірвано за спільною заявою подружжя. Однак після розлучення вони продовжували жити разом. Попри те, що Коновалов проживає з нею, Ворошилова почала жити з іншим чоловіком. Проте сімейне життя з іншим чоловіком не вдалося і після систематичних сварок вони розійшлися. Тоді Ворошилова сказала своєму колишньому чоловікові, що бажає почати все спочатку, і він погодився. Коли вони подали до суду заяву про поновлення шлюбу, суддя їм відмовив, мотивуючи тим, що колишня дружина перебувала у повторному шлюбі.

Кваліфікуйте дії суду. Чи можна вважати перебування у фактичних шлюбних відносинах шлюбом?

4. Подружжя Гончаренків перебували у зареєстрованому шлюбі протягом трьох років. У зв'язку з вчиненням злочину чоловіка було засуджено до позбавлення волі на сім років.

Спочатку жінка систематично навідувала Гончаренка, однак надалі зустрічі ставали рідшими. Вона вважала його перебування занадто довгим, а тому за її заявою шлюб було розірвано.

Коли чоловік вийшов з в'язниці, він повернувся до своїх батьків. Йому стало відомо, що колишня дружина повторно не одружена і у фактичних шлюбних відносинах ні з ким не перебуває. Тому Гончаренко вирішив її провідати. Зустрівшись знову, вони згадали, як їм було добре разом. З того часу вони почали проживати разом без реєстрації шлюбу, що обох влаштовувало.

Однак сусідка подружжя, якій подобався Гончаренко, дізнавшись про це, подала до суду позов про визнання розірвання шлюбу фіктивним.

Чи підлягає позов задоволенню? Хто має право пред'являти позов про визнання шлюбу фіктивним?

5. Палієва М. Є. та Гавриленко О. Л. перебували у шлюбі 3 роки, від якого мали дитину. Однак сімейне життя не склалося. Чоловік

почав зловживати спиртними напоями, приводив додому сторонніх осіб. Оскільки подальше подружнє життя вважалося неможливим, вони подали до відділу ДРАЦС спільну заяву про розірвання шлюбу, однак їм було відмовлено.

Що стало причиною відмови відділу ДРАЦС? Чи є зазначені обставини достатньою підставою для розірвання шлюбу? Яким чином розривається шлюб за заявою подружжя, яке має дітей?

6. Лесовцова І. В. звернулася до суду з позовом про розірвання шлюбу. Позивачка зазначила, що вже через рік перебування у шлюбі чоловік перестав про неї турбуватися, не водить її у театри та кіно, пізно повертається додому, врешті-решт, не кохає її. На питання чому він припинив це робити, відповідає «ніколи, дуже зайнятий». Однак суд їй відмовив, мотивуючи це тим, що причини для розірвання шлюбу є невагомими.

Чи правомірно вчинив суддя? Які підстави для розірвання шлюбу? У яких випадках суд не може відмовити в розірванні шлюбу?

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Сафончик О. І. Визначення та підстави припинення шлюбу за законодавством України. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 25. С. 75-79. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2017_25_18

2. Сафончик О. І. Правові наслідки припинення шлюбно сімейних правовідносин. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 309-315. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_58_48

3. Шевчук Л. В. Режим окремого проживання. Шлях до розлучення чи збереження сімейних відносин? Його правові наслідки. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія : Право*. 2022. № 14. С. 154-158. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2022_14_18

4. Оксанюк О. А. До питання про порядок встановлення, зміни та припинення режиму окремого проживання подружжя у сімейному праві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Вип. 1. С. 94-99. http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2021_1_16

5. Сафончик О. І. Поняття припинення шлюбу та його відмінність від визнання шлюбу недійсним за законодавством України. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Вип. 3. С. 51-59. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2017_3_7

Тема 4. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя

Рекомендована кількість годин – 12 години.

Питання до теми:

1. Поняття особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Класифікація особистих немайнових прав подружжя.
2. Право на материнство. Право на батьківство.
3. Право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності. Право дружини та чоловіка на фізичний та духовний розвиток.
4. Право подружжя на вибір та зміну прізвища. Право дружини та чоловіка на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї.
5. Обов'язок подружжя турбуватися про сім'ю. Право дружини та чоловіка на особисту свободу.
6. Поняття, види майнових прав подружжя
7. Режим спільного майна подружжя.
8. Режим роздільного майна подружжя
9. Шлюбний договір. Порядок укладення шлюбного договору. Форма шлюбного договору. Зміст шлюбного договору. Визнання шлюбного договору недійсним.

Завдання.

1. Вкажіть, в якому порядку буде встановлено батьківство, якщо:
 - батьки перебувають у шлюбі;
 - батько дитини не перебував у шлюбі з матір'ю, але визнає дитину;
 - батько дитини не перебував у шлюбі з матір'ю і не визнає дитину;
 - батько дитини помер до її народження, у шлюбних відносинах не знаходився;
 - батько дитини у шлюбі з матір'ю не знаходився, дитину визнавав, але мати померла до реєстрації дитини.
2. Визначте відповідні права та обов'язки батьків та дітей.
3. Складіть заяву про позбавлення батьківських прав.
4. Складіть проект шлюбного договору за чинним законодавством.

5. Наведіть права подружжя та відповідні до них обов'язки.
6. Складіть позовну заяву про розірвання шлюбу та поділ та спільного майна.

Задачі:

1. Колосови в 1982 року зареєстрували шлюб. В 1991 році Колосова А.

подала позов про розірвання шлюбу та розподіл спільного майна. До спільного майна подружжя Колосових належать: речі повсякденного вжитку на загальну суму 15 890 грн, а також грошовий вклад у Комерційному банку «АВАЛЬ» – 2 500 грн. Крім того, вона просила визнати за нею право на 2/3 нагромадження у житлово-будівельному кооперативі (7250 грн.) і надати їй з дітьми 2 кімнати, площею 34 кв.м., а відповідачеві – одну, площею 15 кв.м.

Колосов проти розірвання шлюбу заперечував. Він зазначив, що його дружина недалекоглядна і зраджує йому, але заради дітей необхідно зберегти їх шлюб. Безпідставними він вважав і вимоги про розподіл нагромадження та квартири в ЖБК, оскільки пайщиком є він, і гроші, які були внесені до ЖБК, є його особистою власністю і не підлягають розподілу. Вклад в банківську установу було внесено у 1990 році, за рахунок коштів, отриманих у спадок від батька. Колосов відмітив, що до спільного майна слід віднести й гроші, які повинна отримати Колосова за договором страхування від фірми

«Саламандра» в липні 1993 року.

Яке рішення повинен винести суд?

2. Єгорова звернулася до суду з позовом на свого чоловіка про поділ сумісно нажитого майна. У позовній заяві вона зазначила, що автомобіль, який її чоловік придбав ще до шлюбу, був старий і на його ремонт було витрачено коштів значно більше, ніж він коштував на час придбання. Тому Єгорова просила визначити його спільною сумісною власністю подружжя і включити до майна, яке підлягає поділу. Суд, виходячи з того, що автомобіль є його особистою власністю, відмовив у позові.

Дайте аналіз рішення суду.

3. Лабинська подала позов на свого чоловіка про розірвання шлюбу та поділ сумісно нажитого майна. У позовній заяві позивачка просила визнати автомобіль, якого було придбано під час шлюбу, її особистою власністю, мотивуючи це тим, що гроші на придбання цього

автомобілю подарувала їй на весілля бабуся і що автомобіль був зареєстрований на її ім'я в ДАІ. Відповідач заперечував проти цього, вважаючи, що гроші дарували не дружині, а сім'ї, і просив визнати автомобіль сумісною власністю.

Яке рішення повинен прийняти суд?

4. Опікунська рада Н-ї районної адміністрації звернулась до суду з позовом в інтересах малолітньої Соломії про позбавлення її батька Степаненка батьківських прав. В судовому засіданні мати дитини, колишня дружина Степаненка пояснила, що батько цікавиться дочкою, навідується, допомагає матеріально, приносить подарунки, однак, її чоловік у другому шлюбі бажає усиновити Соломію. Степаненко проти позову не заперечував, мотивуючи тим, що в другому шлюбі він уже має сина.

Суд позов задовільнив. Проаналізуйте обґрунтованість та законність судового рішення.

5. Білогрудова звернулась до Білогрудова з позовом про розірвання шлюбу. В суді також виникло питання про визначення місця проживання їх сина Олега. Було з'ясовано, що Білогрудов пішов зі спільної квартири і тимчасово винаймає житло. До того ж після перебування у Чечні в якості військовослужбовця він змінився, став більш різким, часто завдавав дружині тілесних ушкоджень. Робота Білогрудова пов'язана із постійними відрядженнями. В суді Олег висловив бажання проживати з батьком, однак, мати стверджувала, що син зробив це лише зі страху перед батьком.

Вирішіть спір.

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Красицька Л. В. Сімейні особисті немайнові права в національній доктрині приватного права. *Право України*. 2019. № 1. С. 120-135. http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2019_1_12

2. Парфентьев А. В. Поняття та правова природа особистих немайнових прав подружжя у сімейно-правовій доктрині. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. Вип. 3. С. 114-118. http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprpr_2022_3_19

3. Бондар І. Проблемні питання сімейних особистих немайнових прав у нотаріальних провадженнях. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 5-9. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2018_10_2

4. Стефанчук Р. О. Система особистих немайнових прав фізичних осіб у сфері сімейних відносин: до питання вдосконалення. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2. С. 107-111. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2006_2_16

5. Драгомирова Ю. В. Право на материнство та батьківство як особисті немайнові права подружжя. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 21. С. 56-59. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2016_21_14

6. Олійник О. С. Основні тенденції розвитку колізійного законодавства щодо регулювання майнових та особистих немайнових відносин подружжя. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2010. Вип. 24. С. 118-121. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2010_24_24

7. Левківський Б. Особливості судового захисту окремих особистих немайнових прав подружжя. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2013. Вип. 4. С. 52-55. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2013_4_17

8. Лінік Є. П. Особисті немайнові права осіб, що проживають однією сім'єю без шлюбу, та подружжя: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. Вип. 72(1). С. 145-149. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_72\(1\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_72(1)_26)

Тема 5. Правовий статус батьків і дітей

Рекомендована кількість годин – 8 години.

Питання до теми

1. Підстави виникнення прав та обов'язків між батьками та дітьми. Здійснення батьківських прав та виконання батьківських обов'язків

2. Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язків батьків та дітей.

3. Поняття, підстави, порядок, правові наслідки позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав.

4. Право спільної сумісної власності батьків і дітей. Права батьків та дітей щодо користування майном.

5. Огляд норм міжнародного законодавства щодо захисту особистих немайнових прав дітей у сімейних спорах

Задачі:

1. До органу реєстрації актів цивільного стану звернулась із проханням зареєструвати народження сина Григорова. Працівники відділу ДРАЦС пояснили їй, що батьком дитини буде зареєстровано її колишнього чоловіка, оскільки дитина народилася через 6 місяців після набрання законної сили рішенням суду про розірвання шлюбу. Григорова категорично заперечувала, стверджувала, що батьком дитини є інший чоловік, який того ж дня звернувся до відділу ДРАЦС із заявою про добровільне визнання батьківства. Колишній чоловік Григорової теж написав заяву про те, що не вважає себе батьком цієї дитини. Працівник відділу ДРАЦС відмовився прийняти заяви від обох чоловіків і пояснив, що може зареєструвати батьком дитини лише колишнього чоловіка Григорової.

Григорова звернулась за порадою до адвоката, вважаючи, що її права та права її дитини порушені.

Прокоментуйте ситуацію.

2. Матейко звернулась до суду з позовом про виключення запису про батька дитини і про встановлення факту батьківства іншої особи, посилаючись на те, що батьком її доньки Каті є не її чоловік, а Порізняк, з яким вона вже кілька років підтримувала фактичні шлюбні відносини, перебуваючи також в шлюбі з Матейко. Порізняк помер і тепер Матейко хоче встановити факт батьківства Порізного для призначення доньці пенсії у зв'язку із втратою годувальника.

Вирішіть спір.

3. Максиму та його батькам на праві спільної сумісної власності належала квартира. У 2012 році, коли хлопцеві виповнилось 12 років, квартира була відчужена. Від імені Максима договір підписала його мати зі згоди органу опіки та піклування. У 2013 році за отримані кошти батьки хлопця придбали іншу квартиру, однак, сина в договорі як нового співвласника не вказали, однак, зареєстрували його місце проживання за новою адресою.

У 2014 році відділ освіти за місцем розташування нової квартири звернувся до суду з позовом до батьків Максима про визнання частково недійсним договору купівлі-продажу як такого, що порушує права дитини.

Вирішіть спір і з'ясуйте правові наслідки.

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Байталюк О. М. Дитина в сімейних правовідносинах. *Освітологічний дискурс*. 2011. № 1. С. 134-142. http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2011_1_15
2. Дутко А. О., Заболотна М. Р. Закріплення репродуктивних прав особи у сімейному законодавстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2016. № 845. С. 257-262. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_845_42
3. Зілковська Л. М. Сутність конституційних гарантій прав дітей і їх взаємозв'язок із сімейним правом. *Вісник Одеського національного університету*. Серія : Правознавство. 2015. Т. 20. Вип. 2. С. 15-22. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_prav_2015_20_2_4
4. Калакура В. І. Правове регулювання відносин батьків і дітей в міжнародному сімейному праві. *Університетські наукові записки*. 2009. № 3. С. 81-87. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_3_17
5. Коваленко І. А. Управління майном малолітньої дитини: сімейно-правовий аспект. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2019. Т. 30(69), № 2. С. 50-55. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2019_30\(69\)_2_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2019_30(69)_2_10)
6. Конончук Н. М. Класифікація прав дитини в сімейному законодавстві України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 18 : Економіка і право. 2010. Вип. 10. С. 203-210. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2010_10_35
7. Короед С. О. Визначення судом походження дитини при встановленні факту її народження на тимчасово окупованій території: проблеми теорії і практики цивільного судочинства. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2021. Вип. 89. С. 103-114. http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2021_89_12
8. Левківська С. А. Переважні права батьків в сімейному праві України. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 76-79. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppip_2018_18_18
9. Мельник М. Б. Особливості сімейно-правового режиму управління майном дитини, яке набуто у власність припиненням аліментних зобов'язань. *Соціальне право*. 2017. № 2. С. 135-144. http://nbuv.gov.ua/UJRN/sopr_2017_2_20
10. Стоянов А. Д. До питання забезпечення дотримання прав дитини на нерухоме майно в сімейних правовідносинах. *Науковий віс-*

ник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 30(1). С. 157-162. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_30\(1\)_40](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_30(1)_40)

11. Тімуш І. С., Братіца О. М. Захист особистих немайнових прав батьків як учасників сімейних правовідносин. *Молодий вчений*. 2020. № 1(1). С. 26-29. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_1\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_1(1)_8)

Тема 6. Форми влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування

Рекомендована кількість годин – 10 години.

Питання до теми.

1. Захист прав та інтересів дітей у випадках смерті батьків, позбавлення їх батьківських прав, обмеження батьківських прав, визнання батьків недієздатними, хвороби батьків, довгої відсутності батьків, ухилення батьків від виховання дітей або від захисту їх прав та інтересів, а також в інших випадках відсутності батьківського піклування.

2. Діяльність органів опіки і піклування з виявлення та влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування.

3. Визначення усиновлення. Порядок усиновлення.

4. Недійсність усиновлення. Правові наслідки визнання усиновлення недійсним.

5. Скасування усиновлення. Правові наслідки скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

6. Визначення та мета опіки та піклування над дітьми. Порядок призначення опіки та піклування над дітьми.

7. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини.

8. Припинення опіки, піклування над дитиною. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

Задачі:

1. До суду звернувся із заявою адвокат Тараненко від імені Райкова про усиновлення Райковим двох дітей від першого шлюбу його дружини Райкової. До заяви була долучена письмова заява дітей, в

якій було вказано: «Ми згодні, щоб Райков Н. Н. був нашим батьком», а також позитивна характеристика з місця праці Райкова, довідка про присвоєння йому ідентифікаційного номеру, довідка про розмір заробітної плати Райкової С. К.

Чи достатніми і належними є подані документи для розгляду справи та прийняття судом рішення про усиновлення дітей ? Чи обов'язковим за таких обставин є висновок органу опіки та піклування про доцільність усиновлення?

2. Старцева звернулася до суду зі скаргою на рішення органу опіки та піклування про звільнення її від виконання обов'язків опікуна. У судовому засіданні було встановлено, що Старцева була призначена опікуном свого онука Сергія після смерті його батьків. Психічний розвиток Сергія відстає від вікових норм, він має незадовільні оцінки з більшості предметів. Орган опіки та піклування зробив спробу помістити дитину в дитячий будинок, звідки він утік. Старцева зверталася до органу опіки та піклування з проханням надати їй згоду на відчуження квартири, єдиним власником якої є Сергій. Зі слів Старцевої, вона хотіла придбати будинок в селі через поганий стан здоров'я онука. Від виконання обов'язків опікуна її звільнили, як пояснив представник органу опіки та піклування, за використання статусу опікуна в корисних цілях.

Вирішіть спір.

3. Після автокатастрофи у дружини Возного стався стійкий психічний розлад. У подружжя Возних було двоє дітей. За позовом Возного шлюб було розірвано, про місце проживання дітей у рішення суду не йшлося. Возний за кілька місяців зареєстрував інший шлюб і обидвох доньок забрав до себе. Колишня дружина Возного, інвалід I групи, переїхала на проживання до своїх батьків і за кілька місяців одну з доньок забрала. Батько сплачував аліменти на цю дитину і часто приїжджав до неї. Оскільки дитиною фактично опікувалася бабця, то баба звернулася до органу опіки та піклування про призначення її опікуном дитини. Коли батько дізнався про те, що бабця призначена опікуном дитини, звернувся до суду про оскарження такого рішення органу опіки та піклування.

Вирішіть спір.

Задача 4. Бірюкова звернулася до суду з позовом про звільнення її від виконання обов'язків опікуна. Суд відмовив в прийнятті заяви,

пояснивши, що рішення з цього питання приймає орган опіки та піклування.

Чи правомірною є відмова суду

Перелік літератури рекомендованої до вивчення:

1. Яніцька І. А. Правовий статус патронату як форми сімейного виховання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 315-321. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2011_58_49

2. Римаренко І. Сімейний патронат як інновація у сімейному праві України. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2017. № 2. С. 39-46. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_2017_2_8

3. Черновалюк Ю. Ю. Права та обов'язки батьків-вихователів дитячого будинку сімейного типу з виховання дітей. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2018. Вип. 33. С. 96-98. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2018_33_27

4. Євко В. Ю. Правова природа договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу. *Університетські наукові записки*. 2009. № 3. С. 67-73. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_3_15

5. Свіжа О. О. Система видів улаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. Число 3. С. 257-258. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2012_3_63

6. Коваль О. В. Державні гарантії збереження житла дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2013. № 1(2). С. 100-105. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2013_1\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2013_1(2)_18)

7. Андрухів О. І. Статус дітей сиріт в Україні в умовах війни. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія : Право*. 2022. № 13. С. 76-84. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivif_2022_13_10

8. Савицька С. Сімейні форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах воєнного стану: як прийняти дитину в свою сім'ю? <https://www.hsa.org.ua/blog/simejni-formy-vlashtuvannya-ditej-syrit-ta-ditej-pozbavlenyh-batktivskogo-pikluvannya-v-umovah-voyennogo-stanu-yak-pryjnyaty-dytynu-v-svoyu-sim-yu>

ТЕСТИ

1. Шлюб, який припиняється в судовому порядку, вважається розірваним:

- а) з моменту проголошення рішення
- б) з моменту реєстрації розірвання шлюбу в органі РАЦС
- в) з моменту набрання рішенням суду законної сили
- г) з моменту, узгодженому подружжям

2. Санація шлюбу – це:

- а) встановлення режиму окремого проживання подружжя
- б) поновлення шлюбу
- в) визнання шлюбу нікчемним
- г) заходи, які прийняті судом для збереження сім'ї, в тому числі, надання строку для примирення подружжя

3. Припинення спільної сумісної власності подружжя відбувається:

- а) у разі смерті одного або обох з подружжя
- б) у разі розірвання шлюбу
- в) при встановленні режиму окремого проживання подружжя
- г) у разі поділу майна
- д) з моменту, встановленого судом

4. Визначте, що є характерним для піклування над дітьми:

- а) встановлюється над особами у віці до 14 років;
- б) встановлюється над особами у віці від 14 до 18 років
- в) застосовується як щодо громадян, так і щодо майна
- г) особиста відповідальність зумовлена статусом особи, що доглядає за підопічним.

5. Які з зазначених пунктів не є відносними перешкодами для укладення шлюбу?

- а) наявність між особами, що беруть шлюб, прямої лінії споріднення та перебування одного з них або їх обох в іншому не припиненому шлюбі
- б) те, що особи, які беруть шлюб, є двоюрідними братами та сестрами

в) те, що особи, які беруть шлюб, є двоюрідними братами та сестрами, рідними дядьком та племінницею, тіткою та племінником

г) те, що особи, які мають укласти шлюб, або один з них, не досягли шлюбного віку

6. До особистих немайнових прав подружжя, що належать їм з моменту народження, не відноситься:

а) право на вільне укладання шлюбу

б) право на вільний вибір роду занять та професії в) право на вільний вибір місця проживання

г) право на фізичну недоторканість

д) право на особисте життя та його таємницю

7. Умовами укладання шлюбу є:

а) досягнення шлюбного віку особами, які беруть шлюб та взаємна згода осіб, які одружуються;

б) відсутність іншого зареєстрованого шлюбу хоча б у одного з них; в) наявність повного обсягу дієздатності;

г) взаємна згода осіб, які одружуються та відсутність родинних зв'язків між особами, які беруть шлюб

д) відсутність родинних зв'язків між особами, які беруть шлюб та взаємна згода осіб, які одружуються

8. До вимог про поділ спільного майна позовна давність:

а) не застосовується

б) застосовується

в) застосовується за рішенням суду

г) не застосовується, якщо шлюб між подружжям не розірвано д) не застосовується, якщо шлюб між подружжям розірвано

9. Реалізація права на шлюб неповнолітніх відбувається: а) за взаємною згодою

б) після надання дозволу законних представників в) за рішення суду

г) за письмовим дозволом органу опіки та піклування д) після надання дозволу органу ДРАЦС

10. Шлюбний договір є чинним:

а) з моменту укладання його нареченими до припинення шлюбу або з моменту його укладання подружжям і до припинення шлюбу або іншого моменту, вказаного в договорі

б) з моменту реєстрації шлюбу до моменту його припинення

в) з моменту нотаріального посвідчення шлюбного договору і до строку, зазначеного у ньому;

г) з моменту реєстрації шлюбу нареченими і до і до строку, зазначеного у шлюбному договорі або у законі та з моменту його укладання подружжям і до припинення шлюбу або іншого моменту, вказаного в договорі;

д) з моменту його укладання подружжям і до припинення шлюбу або іншого моменту, вказаного в договорі

е) з моменту укладення шлюбного договору майбутнім подружжям і до скасування його за їх взаємною згодою

11. Підставами припинення шлюбу є:

а) смерть одного або обох з подружжя або розірвання шлюбу в адміністративному або судовому порядку

б) небажання або неможливість проживати спільно

в) небажання або неможливість одного з подружжя мати дітей г) розірвання шлюбу в органі ДРАЦС

д) приховування інформації про тяжкий стан свого здоров'я або іншої інформації, що могла вплинути на рішення щодо одруження

12. Визнання народження дитини від батьків, які перебувають у шлюбі, провадиться органом ДРАЦС на підставі:

а) свідоцтва про шлюб та довідки медичного закладу про народження дитини дружиною

б) свідоцтва про народження дитини

в) письмової заяви подружжя або одного з них, які вважають себе батьками дитини

г) довідки медичного закладу про народження дитини дружиною та свідоцтва про народження дитини

13. Зарученими вважаються особи, які:

а) мають намір одружитися

б) після отримання обома згоди на шлюб

в) з моменту надання згоди на шлюб уповноважених на це осіб
г) з моменту подачі заяви до відповідного органу про реєстрацію шлюбу
д) з моменту повідомлення про це особам, зазначеним СК України

14. Шлюб не може бути визнаний недійсним:

а) у разі смерті одного або обох з подружжя б) у разі спливу позовної давності

в) у разі вагітності дружини або народження нею дитини г) якщо подружжя бажають зберегти шлюб

д) якщо на момент розгляду справи судом відпали обставини, які засвідчували б відсутність згоди на шлюб або на небажання створити сім'ю

15. Розірвання шлюбу в судовому порядку відбувається, якщо:

а) у подружжя є спільні неповнолітні діти і один з подружжя не згоден на розірвання шлюбу

б) є спір щодо майна та один з подружжя не згоден на розірвання шлюбу
в) у подружжя є спільні діти та один з подружжя не згоден на розірвання шлюбу

г) якщо один з подружжя не згоден на розірвання шлюбу або не з'являється до суду для розірвання шлюбу

д) якщо це передбачено шлюбним договором або за взаємною згодою подружжя

16. Право на шлюб належить особам:

а) з моменту народження

б) з моменту подачі заяви про реєстрацію шлюбу до органу ДРА-ЦС
в) після досягнення 14 років

г) з моменту надання згоди законних представників майбутнього подружжя на шлюб

д) з моменту досягнення шлюбного віку або отримання права на шлюб

17. Спрощений порядок розірвання шлюбу у судовому порядку (без з'ясування мотивів) відбувається:

а) завжди, адже вирішення питання щодо розірвання шлюбу є особистою справою подружжя

б) при наявності взаємної згоди подружжя на розірвання шлюбу
в) при відсутності спору щодо спільного майна та його поділу
г) якщо один з подружжя утворив іншу фактичну сім'ю

18. Суб'єктивне право дитини на належне сімейне виховання:

- а) виникає в силу народження і з моменту народження
- б) реалізація такого права можлива за будь-яких обставин
в) якщо батьки перебувають у шлюбі
- г) підлягає реалізації лише у разі встановлення батьківських прав
- д) підлягає реалізації лише у випадках, встановлених законом

19. Емансипація – це:

- а) період існування фіктивного шлюбу до моменту визнання його недійсним
- б) надання права на шлюб
- в) надання особі повного обсягу дієздатності
- г) «оздоровлення шлюбу», зареєстрованого з порушенням принципу одношлюбності

20. Сім'я пуналуа як історична форма групового шлюбу передбачає:

- а) заборону перебувати у подружньому зв'язку не тільки батькам та дітям, але й братам і сестрам
- б) заборону перебувати у подружньому зв'язку лише батькам та дітям
- в) заборону перебувати у подружньому зв'язку членам різних поколінь, але в одному поколінні це дозволено, незважаючи на кровну спорідненість
- г) заборону перебувати у подружньому зв'язку батькам та дітям

21. За загальним правилом за зобов'язаннями одного з подружжя стягнення може бути накладено на майно:

- а) все належне подружжю
- б) як одного, так і іншого з подружжя, а також на їх спільне майно
- в) що є його особистим майном і на частку у спільному майні
- г) яке знаходиться лише у власності подружжя

22.Предмети розкоші, набуті на спільні кошти і які знаходяться в індивідуальному користуванні одного з подружжя, є власністю:

- а) роздільною
- б) частковою в) спільною
- г) особистою (приватною)

23.Шлюб між усиновлювачем та усиновленою ним дитиною:

- а) не може бути зареєстрований
- б) може бути зареєстрований за бажанням сторін
- в) може бути зареєстрований лише за рішенням суду
- г) може бути зареєстровано лише у разі скасування усиновлення

24.Шлюб визнається неукладеним:

- а) якщо шлюб був укладений без взаємної згоди осіб, які беруть шлюб б) якщо наречені відмовились укласти шлюб
- в) якщо шлюб зареєстрований у відсутності нареченого і (або) нареченого г) якщо шлюб був визнаний недійсним в судовому порядку

25.Розірвання шлюбу:

- а) завжди припиняє право спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу
- б) не припиняє право спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу
- в) припиняє право спільної сумісної власності на майно, набуте за час шлюбу лише за рішенням суду

26.Режим окремого проживання подружжя встановлюється:

- а) за заявою подружжя
- б) за заявою одного з подружжя
- в) за заявою подружжя або за позовом одного з них г) за позовом одного з подружжя
- д) за взаємною домовленістю подружжя

27.Місце проживання дитини, яка досягла чотирнадцяти років, визначається:

- а) за згодою батьків
- б) за згодою батьків та самої дитини в) нею самою
- г) за погодження з органом опіки та піклування

28. При виникненні заборгованості з вини особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти за рішення суду:

- а) відповідальність СК України не передбачена
- б) відповідальність настає завжди у вигляді штрафу, за винятком, коли платником аліментів є неповнолітня особа
- г) відповідальність настає у вигляді неустойки (пені), за винятком, коли платником аліментів є неповнолітня особа
- д) відповідальність настає завжди у вигляді неустойки (пені)

29. У разі усиновлення повнолітньої особи різниця у віці між нею та усиновлювачем:

- а) не може бути меншою, ніж п'ятнадцять років
- б) не може бути меншою, ніж вісімнадцять років
- в) не встановлена СК України
- г) усиновлення повнолітньої особи неможливе

30. Усиновлення вважається здійсненим:

- а) після одержання згоди органу опіки та піклування
- б) у день проголошення рішення суду про усиновлення
- в) після одержання Свідоцтва про усиновлення, виданого на підставі рішення суду
- г) у день набрання чинності рішення суду про усиновлення

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ІСПІТ, ЗАЛІК)

1. Сімейне право як галузь права. Співвідношення понять приватне, цивільне та сімейне право.
2. Предмет, метод та принципи сімейного права.
3. Основні засади (принципи) сімейного права. Структура та джерела сімейного права.
4. Поняття сім'ї в правовому, соціологічному та юридичному розумінні. Поняття сім'ї за законодавством України та країн-членів ЄС.
5. Поняття та види сімейних правовідносин.
6. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків.
7. Порівняльно-правова характеристика сімейного права української та англійської правових систем.
8. Проблема визначення місця сімейного права в системі права.
9. Сімейне право та норми моралі. Сім'я як об'єкт правової охорони.
10. Підстави створення сім'ї.
11. Право особи на сім'ю.
12. Проблемні питання застосування сімейно-правових норм. Дія сімейного законодавства у часі.
13. Етапи розвитку сімейного права України
14. Конституція України в системі джерел сімейно-правових норм
15. Сімейний кодекс України як основне джерело сімейного законодавства України
16. Цивільний кодекс України в системі сімейного законодавства
17. Договір та звичаї як джерела сімейно-правових норм.
18. Міжнародні договори України в системі сімейного законодавства
19. Правові висновки Верховного Суду щодо застосування норм сімейного права як джерела сімейного права України
20. Поняття та класифікація суб'єктів сімейних правовідносин.
21. Сімейна правоздатність. Сімейна дієздатність.
22. Поняття «батьки» у сімейних правовідносинах.
23. Юридичний статус дітей в сімейних правовідносинах.
24. Правовий статус прийомних батьків, опікунів.

25. Іноземці чи особою без громадянства як суб'єкти сімейних правовідносин.

26. Представництво інтересів члена сім'ї. Процесуальне правонаступництво у сімейному праві.

27. Порядок укладання шлюбу. Вимоги до осіб, які бажають укласти шлюб. Шлюбний вік. Право на шлюб неповнолітніх осіб.

28. Визначення шлюбу за сімейним правом України. Основні цілі та значення шлюбу у сучасному суспільстві.

29. Умови та перешкоди до укладання шлюбу.

30. Державна реєстрація шлюбу та її значення. Порядок державної реєстрації шлюбу. Обов'язкові документи необхідні для укладення шлюбу. Взаємна обізнаність осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, про стан здоров'я.

31. Підстави та порядок визнання шлюбу недійсним. Правові наслідки недійсності шлюбу. Правовий статус дітей, народжених у шлюбі, який пізніше був визнаний недійсним.

32. Припинення шлюбу внаслідок смерті одного з подружжя або у разі оголошення його померлим у встановленому законом порядку.

33. Розірвання шлюбу відділом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою подружжя, яке не має дітей.

34. Розірвання шлюбу відділом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою одного з подружжя які мають неповнолітніх дітей.

35. Розірвання шлюбу за рішенням суду.

36. Підстави та порядок визнання шлюбу неукладеним. Наслідки визнання шлюбу неукладеним.

37. Визначення та підстави припинення шлюбу.

38. Правові наслідки припинення шлюбу.

39. Режим окремого проживання подружжя. Правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя.

40. Поняття особистих немайнових прав та обов'язків подружжя. Класифікація особистих немайнових прав подружжя.

41. Право на материнство. Право на батьківство.

42. Право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності. Право дружини та чоловіка на фізичний та духовний розвиток.

43. Право подружжя на вибір та зміну прізвища. Право дружини та чоловіка на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї.

44. Обов'язок подружжя турбуватися про сім'ю. Право дружини та чоловіка на особисту свободу.

45. Поняття, види, співвідношення майнових прав подружжя з немайними.

46. Режим спільного майна подружжя.

47. Режим роздільного майна подружжя

48. Договірний режим подружнього майна.

49. Поняття спільної сумісної власності подружжя.

50. Право особистої (приватної) власності дружини та чоловіка.

51. Реалізація права спільної сумісної власності подружжя.

52. Припинення спільної сумісної власності подружжя.

53. Правовий режим земельних ділянок та житла, набутих чоловіком, дружиною внаслідок приватизації.

54. Корпоративні права подружжя.

55. Правовий режим кредитних коштів, одержаних одним із подружжя у шлюбі.

56. Спільна власність подружжя на житло за нормами СК та ЦК України.

57. Проблемні питання утримання (аліментування) одного з подружжя. Відповідальність за прострочення сплати аліментів.

58. Правове регулювання відносин аліментних зобов'язань осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах.

59. Правове регулювання немайнових відносин між особами, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах.

60. Право на майно жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою.

61. Шлюбний договір. Порядок укладення шлюбного договору. Форма шлюбного договору. Зміст шлюбного договору. Визнання шлюбного договору недійсним.

62. Фактичні шлюбні відносини.

63. Правове регулювання відносин з приводу майна осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах.

64. Правові наслідки припинення фактичних шлюбних відносин.

65. Підстави виникнення прав та обов'язків між батьками та дітьми. Здійснення батьківських прав та виконання батьківських обов'язків

66. Загальна характеристика особистих немайнових прав та обов'язки батьків та дітей.

67. Поняття, підстави, порядок, правові наслідки позбавлення батьківських прав. Поновлення батьківських прав.

68. Права батьків і дітей на майно. Роздільність майна батьків і дітей.

69. Встановлення походження дитини. Визначення походження дитини від матері. Визначення походження дитини від батька.

70. Визначення походження дитини від батька, матері при штучному заплідненні та імплантації зародка.

71. Визначення батьківства чоловіка, який не перебуває у шлюбі з матір'ю дитини. Добровільне визнання батьківства за сумісною заявою батька та матері дитини у відділ ДРАЦС.

72. Визначення походження дитини за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини.

73. Визнання батьківства та материнства в судовому порядку.

74. Право власності дитини на майно, призначене для її розвитку, навчання та виховання.

75. Право спільної сумісної власності батьків і дітей. Права батьків та дітей щодо користування майном.

76. Управління майном дитини. Використання доходу від майна дитини.

77. Огляд норм міжнародного законодавства щодо захисту особистих немайнових прав дітей у сімейних спорах

78. Поняття аліментів та аліментних правовідносин. Особливості аліментних зобов'язань.

79. Аліментні зобов'язання подружжя. Право подружжя на утримання. Право на утримання після розірвання шлюбу. Способи надання утримання одному з подружжя. Договір між подружжям про надання утримання. Час, протягом якого сплачуються аліменти одному з подружжя.

80. Визначення розміру аліментів одному з подружжя за рішенням суду. Види доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів.

81. Припинення права одного з подружжя на утримання.

82. Аліментні зобов'язання батьків та дітей. Обов'язок батьків утримувати дитину.

83. Способи та порядок визначення аліментів на утримання дитини.

84. Відповідальність за прострочення сплати аліментів. Участь батьків у додаткових витратах на дитину.

85. Звільнення батьків від обов'язку утримувати дитину. Договір між батьками про сплату аліментів на дитину. Припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. Час, з якого присуджуються аліменти на дитину.

86. Обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина та його виконання. Обов'язок повнолітніх дочки, сина утримувати батьків та його виконання.

87. Способи захисту та охорони сімейних прав та інтересів.

88. Самозахист сімейних прав.

89. Захист сімейних прав та інтересів органами державної реєстрації актів цивільного стану

90. Захист сімейних прав та законних інтересів в контексті оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які порушують права та законні інтереси учасників сімейних відносин.

91. Особливості застосування способів захисту сімейних прав та інтересів органами опіки та піклування.

92. Особливості захисту сімейних прав осіб, які перебувають у шлюбі чи інших сімейних союзах в практиці європейського суду з прав людини.

93. Міжнародно-правові стандарти захисту прав дитини в умовах збройних конфліктів

94. Строки позовної давності та інші строки у сімейному праві.

95. Поняття та сутність відповідальності у сімейному праві

96. Функції та принципи відповідальності у сімейному праві

97. Умови відповідальності в сімейному праві

98. Моніторинг правопорушень у сімейному праві

99. Відшкодування моральної шкоди за сімейним законодавством України.

100. Перспективи застосування медіації як способу врегулювання сімейно- правових спорів.

101. Захист прав та інтересів дітей у випадках смерті батьків, позбавлення їх батьківських прав, обмеження батьківських прав, визнання батьків недієздатними, хвороби батьків, довгої відсутності батьків, ухилення батьків від виховання дітей або від захисту їх прав та інтересів, а також в інших випадках відсутності батьківського піклування.

102. Діяльність органів опіки і піклування з виявлення та влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування.

103. Визначення усиновлення. Порядок усиновлення.

104. Недійсність усиновлення. Правові наслідки визнання усиновлення недійсним.

105. Скасування усиновлення. Правові наслідки скасування усиновлення. Позбавлення усиновлювача батьківських прав.

106. Визначення та мета опіки та піклування над дітьми. Порядок призначення опіки та піклування над дітьми.

107. Права та обов'язки опікуна, піклувальника щодо дитини.

108. Припинення опіки, піклування над дитиною. Звільнення опікуна та піклувальника дитини від їх обов'язків.

109. Договір про патронат. Обов'язки патронатного вихователя. Припинення договору про патронат.

110. Дитячий будинок сімейного типу.

111. Форми влаштування дитій-сиріт під час дії воєнного стану.

112. Міжнародно-правове регулювання соціального захисту безпритульних та бездоглядних дітей в умовах війни

113. Правова природа поняття «сімейні правовідносини з іноземним елементом».

114. Міжнародні договори та конвенції, які регулюють сімейні правовідносини з іноземним елементом, в яких Україна є стороною.

115. Яким чином здійснюється вибір закону, який застосовується до сімейних правовідносин з іноземним елементом в Україні?

116. Вимоги до перекладу актів, зареєстрованих за законами інших держав, для їх визнання в Україні.

117. Проблема визнання шлюбу, укладеного за кордоном, в Україні.

118. Як регулюється питання щодо опіки та піклування над дітьми у сімейних правовідносинах з іноземним елементом?

119. Які органи в Україні відповідальні за вирішення сімейних правовідносин з іноземним елементом, і як вони співпрацюють з іншими державами у цій сфері?

120. Особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства у сімейних відносинах.

121. Правове регулювання припинення шлюбу за участю іноземців та осіб без громадянства.

122. Правове регулювання відносин батьків та дітей за участю іноземного елементу.

123. Захист сімейних прав українських громадян за кордоном.

124. Визнання та виконання іноземних судових рішень із міжнародних сімейних спорів

РЕКОМЕНДОВАНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Про виконання та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

2. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01.07.2010 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>

3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

4. Про дію міжнародних договорів на території України : Закон України від 29.06.2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>

5. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

6. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей- сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>

7. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей: Закон України від 02.06.2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text>

8. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>

9. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/987-12>

10. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

11. Про захист прав людини і основних свобод: Європейська конвенція, Міжнародний документ від 4.11.1950 р. (ратифіковано Законом № 475/97- ВР від 17.07.1997. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004

12. Декларація про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок, затверджена постановою Верховної Ради України від 05.03.1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-14#Text>

13. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах: Міжнародний документ від 22.01.1993 р. (ратифіковано із застереженнями Законом № 240/94-ВР (240/94-ВР) від 10.11.1994 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_009

14. Міжнародний пакт про цивільні і політичні права : Міжнародний документ від 16.12.1966 р. (ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII (2148-08) від 19.10.1973 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_043

15. Концепція державної сімейної політики, затверджена постановою Верховної Ради України від 17.09.1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-14#Text>

16. Порядок здійснення добровільного медичного обстеження осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1740-2002-п#Text>

17. Положення про дитячий будинок сімейного типу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-п#Text>

18. Положення про прийомну сім'ю, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-п#Text>

19. Перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-п#Text>

20. Порядок стягнення аліментів на дитину (дітей) у разі виїзду одного з батьків для постійного проживання в іноземній державі, з якою не укладено договір про подання правової допомоги, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1203-2002-п#Text>

21. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи: Постанова

Кабінету Міністрів України від 11.07.2007 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-п#Text>

22. Положення про порядок зміни, доповнення, поновлення, анулювання актових записів цивільного стану, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 26.09.2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-11#Text>

23. Правила реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18.11.2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text>

24. Правила опіки та піклування, затверджені наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0387-99#Text>

25. Деякі питання Державної служби у справах дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.09.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1048-2023-п#Text>

26. Питання Координаційної ради з питань захисту та безпеки дітей: Указ президента України від 05.07.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/372/2023#Text>

27. Про утворення Координаційного центру з розвитку сімейного виховання та догляду дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2023 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538-2023-п#Text>

28. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 29.07.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#n131>

29. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України від 21.05.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1477-20#Text>

30. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень: Ратифіковано Україною 6.03.2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_160#n2

31. Конвенція про права дитини: конвенція ООН від 20.11.1989 року. (Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

32. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

33. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
34. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_015
35. Сімейний кодекс України від 10.02.2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
36. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
37. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
38. Про виконавче провадження : Закон України від 2.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
39. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21.11.1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>
40. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 1.12.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

ЗМІСТ

ВСТУП	3
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.	5
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	6
Тема 1. Поняття сімейного права. Сімейне право України в ретроспективі	6
Тема 2. Шлюб за сімейним законодавством України.	11
Тема 3. Припинення шлюбу	15
Тема 4. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя	20
Тема 5. Правовий статус батьків і дітей.	31
Тема 6. Форми влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування	39
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	45
Тема 1. Поняття сімейного права. Сімейне право України в ретроспективі	45
Тема 2. Шлюб за сімейним законодавством України	46
Тема 3. Припинення шлюбу.	48
Тема 4. Особисті немайнові та майнові правовідносини подружжя	52
Тема 5. Правовий статус батьків і дітей.	55
Тема 6. Форми влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування	58
ТЕСТИ	61
ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ІСПІТ, ЗАЛІК)	68
РЕКОМЕНДОВАНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ	74

Навчальне видання

Р. М. Мінченко

К. М. Глиняна

О. І. Сафончик

О. В. Шамота

СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
у Національному університеті «Одеська юридична академія»,
галузь знань 26 «Цивільна безпека» / К «Безпека та оборона»
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність» / К9 «Правоохоронна діяльність»

Електронне видання

Авторський колектив:

Раїса Миколаївна МІНЧЕНКО,

Оксана Іванівна САФОНЧИК,

Катерина Михайлівна ГЛИНЯНА,

Олександр Володимирович ШАМОТА

Видання підготовлено
Національним університетом «Одеська юридична академія»